XXVIII
Gen
7. 11.
1767.

B 2

9. 1. 124

9 I. 1 124

Digitized by Google

Digitized by Google

DACTYLIOTHECA SMITHIANA

Volumen·Alterum

HISTORIAM·GLYPTOGRAPHICAM

AUCTORE

ANTONIO·FRANCISCO·GORIO

EXHIBENS.

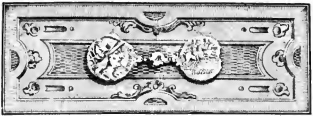
Ex libris
Franci…
Adami
N.°

VENETIIS.
CIↃ IↃCCLXVII.

EX·TYPOGRAPHIO·J·B·PASQUALII.
SUPERIORUM·VENIA·AC·PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

P. A. Novelli del. G. B. Bruſtolon inc.

DACTYLIOTHECA SMITHIANA.

TABULA PRIMA

IUPITER AEGIOCHUS.

Caelatoris antiqui Graeci praeſtantiſſimi opificio, & raritate emblematis, inſignis eſt haec Gemma; quae etſi valde manca ad nos pervenerit (quod rarioribus priſcis monumentis frequentius adcidiſſe dolendum eſt) tamen ex his quae ſuperſunt, probe coniicere poſſumus referre imaginem IOVIS, iuxta Antiquorum Theogoniam, Deorum omnium Patris, (1) Regis ac Domini, quem multis cognominibus ab eius potiſſimum virtute, poteſtate, beneficiis, imperio, rebusque geſtis deſumtis Veteres ornarunt; quae numismata, & marmoreae inſcriptae arae eidem dicatae, magna ex parte praeſeferunt. Quod deeſt in hac Gemma Chalcedonio, bicolori opere anaglypho peritiſſime

(1) Vid. Inſcript. Donian. Claſs. I. num. I. qua adpellatione in Votiva Ara Romana decoratur.

exſcalpta, pereleganter ab Artifice Gemmario recentiori arte ſuppletum eſt; nam IUPITER vel myrtea, vel laurea corona decorus in vetuſtis ſculpturis non raro occurrit.

Ipſa quoque eius effigies, & vultus lineamenta, quae priſci Caelatores nunquam variare conſueverunt, IOVEM eſſe teſtantur; quodque in hoc pretioſiſſimo lapillo notatu dignum, frontem, oculos, vultum longe emendatiſſimum, ſeveritatem quamdam cum maieſtate & gravi lenitate praeferentem, miro artis ſtudio ſolertique effinxit Gemmarius antiquus, quem etiam ſuſpicor nomen ſuum, quod intercidit, adſcripſiſſe: id enim apud eximios Artifices, ſecuros iudicii ſuorum temporum, & poſteritatis, in more poſitum, ut cum aeternitate operis nomen quoque ſuum ad ſecutura ſaecula commendarent, indicarentque, atque ita opus ipſum ſuum ſe probaſſe, omniumque admiratione & laude eſſe digniſſimum teſtarentur.

Quamquam nos lateat huius Artificis nomen, quod plane periit; ex aliis tamen Gemmis, quae ipſum praeferunt, eamdemque redolent opificii praeſtantiam, inveſtigare poſſumus. Quemadmodum enim Pictores hac aetate faciunt, qui dum pictae tabulae artificem vel dubium vel non ſatis notum inveſtigant, eorum opera, quae ſimilia ſunt, ingenioſe inter ſe conferunt; ſi id & mihi licet, oculorum iudicio atque accurata conlatione fretus, crederem, non ſine ratione, hoc ipſum opus inſigne ab eo ipſo ſculptum Artifice Gemmario, qui adſimilem IOVIS imaginem incidit, quae exſtat in Mediceo Imperiali Theſauro; (1) nimirum is fuit As-

PA-

(1) Hanc vide Vol. II. Muſei Florentini a me editi Tab. III. num. I. pag. 14.

PASIUS; cuius celebre nomen ſub eiusdem Numinis protome ita legitur inciſum, ΑϹΠΑϹΙΟΥ. Medicea Gemma, nempe Iaſpis rubrus, ſuperne fractus eſt, ac mancus; egregia tamen arte ſuppletus. Idem ASPASIUS admirando opificio ac patientia incredibili MINERVAM BELLIPOTENTEM, e Iovis cerebro natam, Iaſpidi pariter rubro diligentiſſime inſcalpſit, nomenque ſuum gloriae cupidiſſimus adiecit: quod eximium opus exhibet Vir Clariſſimus Philippus Baro de Stoſch ex Dactyliotheca Ottoboniana, (1) meritoque ASPASIUM inſignem Artificem adpellat.

In Medicea Gemma IUPITER tunicato pectore ſculptus eſt; in noſtra vero (quod, vel nunc primum, vel perraro obſervatum eſt) pectus aegide munitum gerit; quo munimento adverſus TITANAS, Aetheris & Terrae filios, potentiae & gloriae ſuae hoſtes, pugnaſſe veteres Mythologi adfirmant; quapropter ΑΙΓΙΟΧΟΣ dictus eſt; nam haec lorica ad pectoris tutelam e caprina pelle conſtabat, accepta ex Amalthea capra, quae eum infantem lacte ſuo in Creta aluit, cuius exuvias IUPITER in caelum vexit, & ſideribus ornatam conſecravit, ut auctor eſt Muſaeus apud Lactantium Firmianum (2): *Huius* (inquit) *capellae corio uſum eſſe pro ſcuto* IOVEM *contra Titanas dimicantem, Muſaeus auctor eſt; unde a Poetis* ΑΙΓΙΟΧΟΣ *nominatur*. Id ipſum adnotat Clemens Alexandrinus, (3) qui antiqui Poetae hos verſus adfert, quem non nominat; &, ni fallor, eorum auctor Muſaeus cenſendus eſt. Ita enim IOVIS ſcutum terrificum pingit:

Δει-

(1) Vide Tab. XIII. egregii Operis, cuius titulus, *Gemmae antiquae caelatae, Scalptorum nominibus inſignitae ec.* pag. 16. & 18.
(2) De falſa Relig. Lib. I. Cap. 21.
(3) Stromatum Lib. II. pag. mihi 413. edit. Colon.

Δεινὴν ἣν πέρι μὲν πάντῃ φόβος ἐστεφάνωται
Εν δ' Ἔρις, ἐν δ' Ἀλκὴ, ἐν δὲ κρυόεσσα Ἰωκὴ,
Εν δέ τε Γοργείη κεφαλὴ δεινοῖο πελώρου,
Δεινή τε σμερδνή τε, Διὸς τέρας αἰγιόχοιο.

Qui ita redditi ſunt:

Terribilem, Timor immenſus quem cingit, & ambit:
Lis quoque ineſt, & Vis urgens, & frigidus Horror,
Gorgoneumque caput, monſtrum olim quod fuit ingens,
Terribile, horrendum, oſtentum Iovis *aegida habentis.*

Hinc, Iove auctore, mos inolevit, ut Heroes pellibus armati bellum adgrederentur, & pugnarent; atque adeo inter prima vetuſtiora arma ingentia ſaxa, conti trabales, & clavae fuerunt. Ad haec forſitan Iovis arma reſpexit Aeſchylus, a quo δυσπαραίτητος φρένες eius *pectus implacabile* (1) dicitur. Igitur vetuſtiora monumenta Poetarum & Scriptorum teſtantur Iovis ſcutum caprina pelle contectum fuiſſe, non vero eius pectus aegide armatum; quod quum Artifici difficile viſum eſſet, ut ſimul cum protoma exhiberetur, pectus eius aegide indutum faberrime expreſſit; adparentque anguium capita, quae Gorgonis caput ornant; quamvis ab nupero Artifice ipſum horrificum Gorgonis caput mira diligentia & iudicio ſuppletum fuerit.

Ea profecto, quae in hac operoſiſſima Gemma ſuperſunt, perſpicue docent ac teſtantur Gemmarium hunc Opificem Graecum inter praeſtantiſſimos palmam retuliſſe; eoque auctore veterum deliciarum Cultores ſingulare exemplum habebunt Iovis aegide circa pectus armati, quod nondum, ni fallor, obſervatum fuerat. Siquidem in multis monumentis ſpectatur Iupiter de- victis

(1) In Prometheo ver. 34.

victis profligatisque Titanibus Victor, ac Triumphator; nam aquila eius comes & miniſtra, quam conſcendit, in caelum vehit, Diis victoribus ſociis & Geniis comitantibus, ut videre eſt in anaglypho eburneo, quod ex Muſeo Carpineo protulit Immortalis Senator Bonarrotius (1) & Vir Clariſſimus I. B. Paſſerius in ſuis Lucernis fictilibus (2), inque his IUPITER chlamyde ornatus conſpicitur, nudo pectore, cum ſceptro, quod tanquam divinitatis & imperii inſigne gerit.

Templorum frontem ornari conſuevisse aegide IOVIS, cui dedicata erant, adnotat idem Bonarrotius ad numum Mylaſenſium (3); & quia primus omnium IUPITER triumphavit, ac triumphi auctor fuit; propterea in Domitiani numo, quem ei adulatio Romani Senatus dedicavit, TRIVMPHATOR, & DOMITOR ORBIS TERRARVM dictus eſt. Sed de IOVE AEGIOCHO, quo haec Gemma ſuperbit, alias veterum Poetarum & Scriptorum opiniones adfert praelaudatus Gyraldus, quas vide, ſi otium eſt. Aegidem non ſolum Iovi, ſed & Minervae & Apollini tribuunt veteres; ſed alii pectoris tegmen, alii clypeum faciunt. Martialis (4):

Pectore quum ſacro ſederit, Aegis erit.

(1) Vid. Obſervat. in Numism. max. mod. pag. 402.
(2) Tom. I. Tab. XXV. & XXVI. pag. 33.
(3) Ibidem Tab. X. num. I. pag. 217.
(4) Lib. VII. Epigr. I. vide quae luculenter diſſerit de Iovis aegide Ben. Averanius Diſſert. XL. in Virgilium num. 6.

TABULA II.

IUPITER PLACIDUS.

ANtiquarum elegantiarum periti Interpretes obſervarunt, veteres Artifices ſculpſiſſe Deorum imagines, interdum ira plenas, interdum etiam placida manſuetudine, & ſerena iucunditate nitentes; quod & a Poetis, praeſertim ab Homero omnium principe, factum conſtat; qui, ut homines ſolent, Deos multis paſſionibus obnoxios deſcripſerunt, ac veluti pictura quadam loquente expreſſerunt. In hac Gemma Sarda perſpicuum eſt, Gemmarium exquiſito opere exhibere voluiſſe IOVEM ΜΕΙΛΙΧΙΟΝ, *Milichium*, hoc eſt *Placidum*, *Iucundum*, vel etiam *Serenum;* qua adpellatione in pluribus votivis aris eidem dedicatis ornatur (1).

Nec tantum quia ſereno vultu IUPITER & mitis effingebatur, ita dictus; verum etiam quia eius ope ac praeſidio omnia ſerenitate donabantur, SERENATOR nuncupatus eſt; cuius teſtis eſt Ara haec votiva inventa inter rudera Fori Romani, quam adfert Gudius (2).

IOVI. OPT. MAX
SERENATORI
CVSTODI
C. MEMMIVS. C. F. COL
SEPVLLVS. PRAEF
PRAETOR

Hanc

(1) Vide Gruteri Theſaur. Inſcr. antiq. pag. XXII. 1. LXXVII. 6. MIX. 9.
(2) Diis dedicator. pag. V. num. 3.

Hanc quoque idem Gudius profert aeream votivam tabulam Torcelli apud Venetos inventam.

IOVI. BONO. DEO
SERENATORI
M. MISCILIVS. RVFVS
VETERANVS. EX. V

Gaudet etiam Iuno Regina Iovis ſoror & coniux Placidae cognomento (1), quo etiam inſignitur Hercules in vetuſtis aris (2). Iovis *Milichii* ſimulacrum, Polycleti opus, Argis cultum, celebrat Pauſanias (3). Exploratum eſt, veteres Gemmarum Caelatores Deorum vultus in Gemmis ſculpſiſſe, quales adparebant, ſpectabanturque eorum Imagines & Simulacra in delubris dedicata.

In hac Gemma Iupiter toto pectore nudus effictus adparet, e dextro humero refluente brevi amiculo; cuius rei rationem adfert Porphyrius apud Euſebium (4), & antiquus Homeri Scholiaſtes a Cl. Antonio Bongiovannio, Bibliothecario Bibliothecae Venetae D. Marci, editus (5); nempe ſuperiores corporis partes nudas habet, quia caeleſtibus mundi partibus conſpicuus eſt; reliquas vero veſtibus contectas, quod humi defixis ſit incognitus; quod & Plato ſapienter oſtendit. Quum autem, ut ait Homerus, ἐκ δὲ Διὸς Βασιλῆες, *a Iove ſint Reges*, id intelligendum priſci Mythologi voluerunt, Iovis exemplo, qui Aether eſt, nunc pro opportunitate iracundia, nunc manſuetudine & clementia uten-

(1) Theſ. Grut. pag. XXV. 2.
(2) Ibidem pag. XLVIII. 9.
(3) In Corinthiac. Cap. XX.
(4) Lib. III. Cap. IX. de Praep. Evang. (5) Vide pag. 47.

tendum eſſe ; uti in aethere fieri videmus , qui vel nubibus iratum , vel ſerenitate placidum ſe oſtendit . Memoranda eſt, nec ſilentio praetereunda, inſignis Lucerna Muſei Oliverii apud Cl. Paſſerium meum, (1) quae integrum Iovis Sereni ſimulacrum, ſtantis habitu, praefert, cum epigraphe: IOVI SERENO SACR. &, quod eſt notandum, Iupiter placido vultu pedibus inſiſtit fulmini, dextra pateram, ſiniſtra gerens ſceptrum, nudumque pectus oſtentat.

TABULA III.

IUPITER TRIUMPHALIS.

Quod IOVIS caput ſpectetur laurea corona redimitum, in hac pereleganti Gemma Onyche inſcalptum , haud abſurde Triumphalis adpellari poteſt . Triumphorum caeremoniae atque ornamenta ab Etruſcis ad Romanos manarunt , quod alibi fuſius obſervavimus. Nam primus omnium Bacchus, devictis Tyrrhenis , triumphavit , ac triumphi pompam invenit ; quam ab Etruſcis accepit Romulus, teſte Plutarcho in eius vita. Romulus, inquit, *ut votum Iovi redderet quamgratiſſimum , & oculis civium ſpecioſiſſimum, quercum, quam in caſtris vidit mirae proceritatis, recidit, & inſtar tropaei ordinavit , Acronis armis apte ſuſpenſis ex ea , aptatisque ; veſte ipſe incincta, & capite fluente coma, laurea coronatus , feretrum dextro innixum humero directum gerens, inceſſit ; carmen victoriale exercitui praeſens in armis ſequenti, civi-*

(1) Editam vide Tom. I. Tab. XXXIII.

civibus cum gratulatione, & laudibus eum excipientibus. Triumphorum fuit haec celebritas in poſterum origo & exemplum.

Sed mox triumphandi morem multis ceremoniis atque ornamentis auctum conſtat. Triumphantes curru vecti Capitolium ſcandebant, moxque templum ingreſſi, in gremio Iovis Capitolini detractam e capite ſuo lauream coronam deponebant; quod ipſum non ſolum triumphi auctorem, verumetiam hoſtium depulſorem, vindicem ac propugnatorem agnoſcerent, ac venerarentur. Iovi *Feretrio* devictorum hoſtium opima ſpolia dedicabant, & tropaea ſtatuebant, (1) quae non ſolum Iovi, ſed & Iunoni, quae *Tropaea* dicta eſt, in perenne gloriae monimentum conſecrabantur. (2)

TABULA IV.

APOLLO ARGYROTOXUS.

PYthonem ſerpentem internecione confecit APOLLO, qui ΑΡΓΥΡΟΤΟΞΟΣ ab argenteo, & ſplendido arcu ita vocatus eſt, cuius imago ab optimo Opifice Gemmario in hac Sarda inſcalpta eſt. Poſt humeros eius ſpectatur pharetra. Corona qua eius caput cingitur, hederacea mihi adparet; quod APOLLINEM & Bacchum unum idemque Numen veteres cenſuerint, ut auctor eſt Macrobius. Utrique deo tributa eſt tum hederacea, tum laurea corona; quod & alibi obſervavimus. Qui in Hyacinthiis certaminibus APOLLINI ſacris vincebant, apud Lacedaemonios hederacea corona coronabantur, uti conſtat ex Pauſania (3), & Athenaeo (4). Antiquum

(1) Livius Dec. I. Lib. I.
(2) Vide Iul. Caeſ. Bulengerum de Triumpho Lib. I. Cap. III.
(3) In Laconicis, (4) Lib. IV, Deipnoſoph. Cap. VII.

Epigramma in tripode ſcriptum memoratur ex Herodoto, quem Scaeus Pugilum victor Thebis in Templo Apollini *Iaculatori*, ſeu *Sagittatori* in teſtimonium virtutis ſuae dedicaverat. (1)

ΣΚΑΙΟΣ ΠΥΓΜΑΧΕΩΝ
ΜΕ ΕΚΗΒΟΛΩΙ ΑΠΟΛΛΩΝΙ
ΝΙΚΗΣΑΣ ΑΝΕΘΗΚΕ ΤΕΙΝ
ΠΕΡΙΚΑΛΛΕΣ ΑΓΑΛΜΑ

TABULA V.

FEMINA AD ARAM IGNITAM.

SEdens Femina ad ignitam aram, eleganti opere Sardae Gemmae inſcalpta, multa continet eruditae Vetuſtatis arcana myſteria, quae veteres Myſtae ſacris Deorum initiatis poſt multos probationum gradus tandem patefaciebant, iidemque initiati iuramento obſtringebantur ne profanis revelarent; quapropter plurima nos latent, quae in Orgiis Deorum fiebant. Huiusmodi iuramenti legem indicari putabam in marmorea baſi honoris cauſſa poſita L. Valerio Iuniori e Pomptina Tribu, quam ei cum Statua Plebs Urbana apud nos dedicavit. In ea enim legitur: IURATO AD SACRA ETR. nempe *Etruriae*. (2)

Quum mulier formoſa ſit, eximio opificio ſculpta, toto corpore nuda, putabunt aliqui Venerem eſſe poſſe. Sed quum Veneris nullum praeſeferat ſymbolum, & ſymbola, quae exſtant, ad Venerem hactenus cognitam

(1) In Theſ. Murat. Claſs. IX. n. I. pag. DCXXVII. ſed, paucis mutatis, quum alterum Epigramma adferatur in Claſs. II. pag. CXXII. n. 6. de fide exſcriptoris dubito.

(2) Hanc habet in Par. I. Inſcript. ant. quae in Etruriae Urbibus exſtant, pag. 448. n. 79. de qua fuſius diſſerui in Par. II. eiusdem Operis a pag. 279. ad pag. 287. num. 13.

tam non adludant, ex conieƈturis videndum eſt, cui nam feminae haec omnia quae expreſſa ſunt, aptari poſſint, vel etiam ſi ea & Veneri ipſi tribuerit Vetuſtas. Ferulam vittatam ſiniſtra, quam ad ignitam aram admovet, tenet. Convenit huiusmodi ſymbolum Bacchis feminis, quae ſacris Liberi Patris operabantur, & in Orgiis primas tenebant. Si vero ad piƈta Vaſculorum Etruſcorum emblemata, quamprimum a me in lucem proferenda, oculos convertamus, quae reconditam, ac nondum bene notam eruditionem continent, quam litterario orbi quamprimum, me curante, aperiet Vir Doƈtiſſimus Paſſerius, videbimus Veneri ab Etruſcis ferulam, & thyrſum tributum eſſe, quod & ipſa cum ceteris Diis ad Orgia celebranda adfuerit; quod & Ovidius in Faſtis docet: (1)

Feſta corymbiferi celebrabas Graecia Bacchi,
Tertia quae ſolito tempore bruma refert.
Di quoque cultores gelidi venere Lycei,
Et quicumque ioci non alienus erat:
Panes, & in Venerem Satyrorum prona iuventus;
Quaeque colunt amnes, ſolaque rura, Deae.

& mox; qui verſus hanc feminam pingunt, quae collectum amiculum habet ſuper genua:

Illa ſuper ſuras tunicam collecta miniſtrat:
Altera diſſuto pectus aperta ſinu.
Exſerit haec humerum: veſtem trahit illa per herbas.
Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Faſtus ineſt pulchris, ſequiturque ſuperbia formam.
Irriſum vultu deſpicit illa ſuo.

Ad

(1) Lib. I. verſ. 393.

Ad hanc ſingulari emblemate ornatam Gemmam explicandam mirificam lucem ſuppeditat pereximium ex aere monimentum prope Neapolim nuper effoſſum, quod oblatum eſt CAROLO BORBONIO, utriusque Siciliae Regi Inviĉtiſſimo, qui hiſce priſci aevi deliciis mirifice deleĉtatur, curante Cl. Viro Iacobo Martorellio Regio Graecarum Litterarum Profeſſore, qui delineandum, aerique incidendum curavit, cenſetque apud Veteres in uſu fuiſſe ad ſcribendum pro arcula, ſeu thecula atramentaria, Graecis μελανδοχεῖον ſequiori aevo. In qualibet facie argento in aere inſerto miro opere ſculptus eſt Deus, vel Deae ſtantes; qui omnes reſpondent ſingulis hebdomadae diebus. Venus, quae in eo ſculpta eſt, nec de eius imagine dubitari poteſt, manibus thyrſum vittis ornatum praefert; (1) quapropter in Dionyſiacis Sacris, & Orgiis minime dubitandum eſt Venerem locum habuiſſe, cuius comites ſunt Charites, & Nymphae; quae etiam inter Gentilium Deas Πολυωνυμίας laudem conſecuta eſt, ut obſervat praeſtantiſſimus Ezech. Spanhemius. (2)

Super ignitam aram volitat papilio, de cuius imagine mihi ſcrupulum obortum fateor; nam corpore praepinguis valde eſt; ſcrutabarque, num potius vel columba, vel pernix eſſe poſſet, quae aves Veneri ſacrae ſunt, propter fecunditatem. Quum tamen alae papilionem perſpicue indicent, de eo potius dicendum, & quid ſignificet inquirendum. Minime dubitandum eſt papilionem animae ſymbolum eſſe, de quo multa eruditionis fruge nuper diſſeruit Celeberrimus P. Eduardus Cor-

(1) Vide quae adnotata ſunt in Decade II. mearum Symbolar. Romanae edit. Vol. II, pag. 131. & ſeqq.

(2) Obſervat. in Callimachi Hymnum in Dianam pag. 129.

Corſinius in meis Symbolis Florentiae editis (1), dum maximi moduli numisma in Muſeo Vaticano reconditum, in honorem Antonini Pii Caeſaris Auguſti percuſſum, luculenter expenderet & inluſtraret. Si igitur ſuper ignitam aram volitantem papilionem eſſe velimus, coniiciendum eſt, hoc ſymbolo Apotheoſim declarari; & Femina, quae ſedens ſpectatur, indicare poteſt expiationem animae factam per myſteria Bacchi; & ipſa facile eſſe poteſt una ex Bacchi choro, quae Orgia, & Sacra curabat; qua de re & vittatam ferulam tenet. Adnotatum eſt a Cl. Paſſerio in Diſſertatione *de animarum transvectione*, quae inter Aſtriferas Gemmas edita a me eſt, initiatos Mithriacis ſacris ad Elyſios migrare, ſive ad Heſperidum Hortos equo vectos; & in adlatis a me antiquis Gemmis, ac marmoreis ſepulchrorum anaglyphis, Mithriaci transvecti equo ad ignitam aram adcedunt, quae luſtrationis eorum ſymbolum eſt. Ex Herodoto conſtat (2), Mithram eſſe Venerem, cuius religionem Perſae ab Aſſyriis acceperunt; niſi forte *Mithras* cum adſpiratione diverſus eſt a *Mitra* ſine adſpiratione, ut obſervat Ben. Averanius, (3) qui haec de Venere Mithra erudite adnotat: *Venus in animo Univerſi eſt illa vis, qua animus ad generandum incitatur; unde tanta, ac tam mirabilis exſiſtit rerum cum inanimarum, tum animatarum varietas, ac multitudo.* Utcumque res ſe habeat, fatendum eſt, valde difficile eſſe propriam, & magis aptam explanationem adferre harum Gemmarum, quae arcana veterum myſteria, ſive Mithriaca, ſive Orphica, Dionyſiaca, & Orgica continent,

d tinent,

(1) Vide Vol. VI. (2) Lib. I. Cap. 331.
(3) Differt. LXXI. in Antholog. num. 9.

tinent, quae nonniſi initiatis perſpecta erant. Solebant enim hae Gemmae donari Defunctis, quaſi teſtes, & vades luſtrationum, quas in myſteriis Deorum, quibus initiati fuerant, dum viverent, acceperant. Etruſcorum ſepulcra frequenter pro emblematis ſculptas praeferunt varias initiatorum luſtrationes, de quibus luculenter pertractatum a me eſt in Muſeo Etruſco. Anaglypha quoque Sepulcrorum apud Romanos, & Italos frequenter exhibent Sacra Dionyſiaca, Orgia, luſtrationes, & Herculis labores, quibus immortalitatem conſecutus eſt, & ipſe poſt multas caedes expiatus; quod oſtendit Farneſiana Tabula inter Donianas a me primum edita, mox docto Commentario illuſtrata a praelaudato Cl. P. Corſinio, cui ipſam Tabulam aeri inciſam communicavi, poſtquam eum ut hunc laborem in decus, & ornamentum mearum Symbolarum ſuſciperet, fueram hortatus. Doctorum igitur hominum iudicio expendendum relinquo, num ea femina vel Venus, vel Baccha, ſacrum faciens pro defuncti expiatione, ad apotheoſim impetrandam ſculpta ſit. Accedit quod Venus *Libitina* funeribus praeeſſe credebatur, uti Venus *Natalis* principiis vitae praeerat, ut auctor eſt Plutarchus (1), de qua multa a Scriptoribus, qui de funeribus antiquorum tractarunt, adnotantur. Minime ſilendum Epigramma Martialis: (2)

Effert uxores Fabius, Chreſtilla maritos,
Funeream que toris quaſſat uterque facem.
Victores committe Venus, quos iſte manebit
Exitus, una duos ut Libitina ferat.

TA-

(1) In Vita Numae. (2) 43. Lib. VIII.

TABULA VI.

CUPIDO ſeu GENIUS CONCHA PER MARE VECTUS.

TRiton in hoc eleganti anaglypho novi operis, trahit currum ea forma exſtructum, quem Phyſici naturalium rerum obſervatores cochleatas caſſides adpellant. Inſidet dorſo eius Nympha Oceanina, &, undis multa placiditate plaudentibus, CUPIDO, ſeu GENIUS, quaſi maris Dominus in curru ſedens transvectatur. Amor Veneris, quae e mari orta fingitur, potentia eſt, qui crudelis a plerisque vocatur, & e mari ortus fingitur, marique ſimillimus eſſe oſtenditur, ut obſervat Averanius (1). Et quidem ſi maris naturam contemplari velimus, perſimilem Amoris naturae omnino reperiemus. Quid enim iucundius adſpectu tranquilli maris, quum undae aequaliter diffuſae, aut leniter vento criſpatae nitent; quum aurae blandiuntur, ſplendet caelum, arridet mare, aer ipſe placidus, & purus adlicit, & invitat ad navigandum? contra quid tam triſte, ſaevum, metuendum, horridum, quam turbati maris facies, quum ubique horror, ubique minae, & praeſentis mortis formido urget & inſtat? Eodem ſane modo nihil aiunt eſſe beatius, nihilque jucundius Amore, qui ſit compos effectus voti. Quod oſtendit apud Terentium (2) adoleſcens, qui ſuis deliciis, & amoribus potitus, fortunam ſuam cum immortalium Deorum ſorte comparat. Contra vero nihil infelicius eſſe aiunt, nihil ſaevius Amore non proſpero: quapropter Tibul-

(1) Diſſert. XIX. n. 9. in Anthologiam. (2) In Eunucho Act. V. Sc. VI.

Digitized by Google

Tibullus (1) utramque conditionem amantium comprehendens, ita cecinit:

Ah miſeri, quos hic graviter Deus urget; at ille
Felix, cui placidus leniter adflat Amor.

Et Poeta nobilis apud Athenaeum ait, (2) Amorem duas habere ſagittas; quarum altera iucunditatem omnem, & proſperitatem adfert, altera vitae perturbationem: quem imitatus Ovidius (3), alias Amoris ſagittas eſſe plumbeas, alias aureas adfirmavit. Iure igitur Amor e mari natus fingitur, cuius naturam, & mores imitatur.

Haec eſt magis conſentanea menti nuperi Artificis explicatio. Si vero ad antiquiſſima Etruſcorum & Romanorum emblemata in feralibus Urnis ſculpta mentis oculos convertamus, quae exhibent Tritones dorſo vehentes Nymphas; hinc diſcimus repraeſentari defunctorum animas per mare vectas ad Elyſios, quae Oceani aquis purgatae omnem felicitatem, ex Paganorum Theologia, poſt hanc transvectionem in beatis illis inſulis conſequi putabantur.

TABULA VII.

PSYCHE.

EXquiſitae elegantiae eſt Gemma, quae nunc in conſpectum prodit, cum PSYCHES imagine. Puella eximia forma praedita exhibetur; & quidem, non ut

(1) Tibullus Lib. II. Eleg. 1. (2) Deipnoſoph. Lib. XII.
(3) Metamorph. Lib. 1. Fab. 9.

ut in aliis complurius Gemmis, aperto capite, ſed velato; qui cultus fortitan docet ſub hac effigie expreſſam eſſe aliquam ex Auguſtis feminis, quae Apotheoſin conſecuta, Deorum conſortio & immortalitate donata, culta eſt; nam papilio, qui in eius ſinum volitat, quum immortalitatis indicium ſit, iam ab ea adeptam divinitatem & conſecrationem deſignat. In numismatis, quibus ad aeternitatem nominis Auguſtae Feminae Divae & ſideribus receptae, & conſecratae oſtenduntur, velato capite ſemper repraeſentantur, & plerumque etiam Dearum ſpecie, cultuque earumque adtributis, atque ornamentis decorantur. Pertinent hae Gemmae ſimulacra continentes Amoris & Psyches ad ſacra quaedam Amoris myſteria, quae Veteres occulta & arcana eſſe voluerunt; eaque praeſertim apud Thespienſes invaluere, apud quos Amoris myſtica Orgia celebrabantur; & forſitan ab iisdem Theſpiis manarunt fabulae, & quae narrantur Cupidinis & Psyches nuptiae, eorumdemque coniugum paſſiones, contentiones, blanditiae, oſcula, amplexus, cruciatus, vincula, quae mutua vice apud eos intercedebant; quae omnia in monumentis antiquis tum eburneis, tum marmoreis, ac praecipue in Gemmis, exhibentur; e quibus non paucas obſervavi & protuli e Mediceo Muſeo (1). Pulcherrima prae ceteris eſt, eximia, atque omni commendatione digna, Gemma illa, anaglyptico opere ex Sardonyche ſculpta, quae in Londinenſi Dactyliotheca Arundelliana ſpectatur; in qua Tryphon, qui in ea nomen ſuum ſcripſit, *Nuptias Cupidinis & Pſyches* miro ingenio expreſſit, tribus Geniis Paranymphis famulantibus;

e

(1) Tom. I. Tab. LXXIX. LXXX. & LXXXI.

tibus; quam editam vide apud Sponium (1), exquiſitius tamen aeri inciſam apud Cl. Baron. Phil. de Stoſch (2). His enim figuris ac ſymbolis veteres Philoſophi deſignabant apud rudes homines animae hominis cum corpore unionem, varioſque affectus & paſſiones inter Cupidinem quo corpus denotabant, & Pſychen, qua animam divinae aurae particulam, & caeleſtis originis exprimebant, puellae formoſiſſimae imagine, cuius humeris papilionis alas aptabant; nam ψυχὴ commune nomen eſt, cum animae, tum ipſi papilioni conveniens; ſi vero alis papilionaceis deſtitutam exprimebant, papilionem ipſum, vel eius capiti, vel circa os & faciem volantem ſculpebant, quod a perito Artifice & in hac inſcalpta Sarda factum conſpicimus. Veram de animae immortalitate, atque immaterialitate ſententiam, de qua Plato divinitatis eius atque immortalitatis adſertor, compluribus vanis figmentis perturbarunt corruperuntque ſequiorum temporum ſcriptores, auctores emblematum omnium Cupidinis, & Pſyches, quos etiam pictores, & ſculptores ſecuti ſunt; iiſdemque defunctorum Sepulcra praecipuo ſtudio ornarunt, ut defunctorum animas immortales quidem, ſed & poſt fata paſſionibus quibuſdam obnoxias, ut ſtulte credebant, oſtenderent.

Simulacra Cupidinis & Pſyches tum apud Graecos, tum apud Romanos complura in eorum monumentis habentur; ſed apud Etruſcos noſtros utrum eadem opinio invaluerit, quamprimum ex Vaſculorum picturis oſtendetur. Pſyche & Cupidini Genios, tanquam miniſtros adtributos, oſtendi ex marmoreo anaglypho Roma-

(1) In Miſcell. erud. Ant. Sect. I. Art. III. pag. 7. (2) Tab. LXX.

Romano, (1) in quo Cupido calathum floribus refertum & corollam parat, vel potius a Pſyche Coronaria, quae cum eo ſedet, Geniis miniſtrantibus, accipit. In altera Gemma a me adlata (2) ex celeberrimo Muſeo Victorio, ſpectantur Pſyche & Cupido mutuis amplexibus ſe blande conſtringentes dum in ſublimia feruntur, caelum, uti coniiciebam, aſcenſuri, ubi eorum nuptias celebratas fuiſſe fingit Apuleius (3); qui tamen ait, Psychen a Mercurio arreptam, & in caelum perductam, hauſtoque ambroſiae poculo accubuiſſe cum marito ſuo nuptiali coenae, ſupremo in throno, cui aderant in ordine ſuo diſcumbentes ceteri Dii; quibus pocula miniſtrabat Liber Pater, Horae roſis, & floribus omnia purpurabant, Gratiae ſpargebant balſama, Muſae carmina ſonora pangebant, canente ad lyram Apolline, formoſa Venere ſaltante, ac muſicos modos moderante, ceteris Diis plaudentibus; quae Apuleii pictura eſt elegantiſſima, & legentibus iucundiſſima.

Pulcherrima res eſt contemplari quam ingenioſi fuerint Sculptores, ac praeſertim Gemmarii Artifices, in exprimenda Pſyches, & Cupidinis fabuloſa hiſtoria. Hae Gemmae defunctis plerumque dedicabantur, adeoque non ſine ratione inter funebria donaria connumerari poſſunt. In numis nunquam vidi imagines Cupidinis & Pſyches; at in Muſeo Mediceo, pulcherrimum ſymplegma marmoreum obſervatur conſummatiſſimo opere a Graeco Sculptore perfectum, quod etiam operis vetuſtatem oſtendit. (4) Sed in hoc ipſa Pſyche nudo

(1) Vide in principio Praefationis ad Monumentum, ſive Columbarium Servorum & Libertorum Liviae Auguſtae, pag. XI.
(2) In eodem Opere, pag. 232.
(3) Metamorphoſ. Lib. VI.
(4) Muſei Florentini Tom. III. Tab. XLIII. & XLIV. pag. 48. & 49.

nudo capite ſculpta eſt ; in hac vero Gemma velato ; quo ſymbolo eius divinitas, vel Auguſtae ſub eius effigie latentis conſecratio, ut diximus, praenotatur.

TABULA VIII.

F L O R A.

DIU haeſi incertus, num hanc Imaginem Gemmae Sardae inſcalptam FLORAE tribuerem. Primum Nympham aliquam ex Napaeis, vel Venerem cum ceſto ſculptam opinabar. Tandem quum mihi videretur flores ſiniſtra oſtentare, FLORAE DEAE potius ſimulacrum exhibere putavi. Deam eſſe oſtendit diadema, ſeu mitella, quam ad ornatum capitis gerit. Veſtis eleganter ſculpta eſt. In hortis Servilianis Romae laudat Plinius FLORAM, (1) inſigne Praxitelis opus. Ovidius ei tribuit coronam in capite, variis floribus contextam; (2) a quo *Florum mater* dicitur:

Mille venit variis florum Dea nexa coronis.

Romani a Sabinis eius cultum acceperunt. Primus omnium *Floralia* fecit C. Servilius; cuius Deae caput corona laurea & floribus redimitum ſpectatur in eius numis in Morelliano Theſauro. Fabrettus aeream votivam lamellam Deae Florae cum donario poſitam adfert, ſua tempeſtate in agro Sabino effoſſam, quae haec habet:

F L O R A E
TI PLAVTIVS DROSVS
MAG $\overline{II}$
V. S. L. M.

Numa

(1) Hiſt. Nat. Lib. XXXVI. Cap. V. (2) Lib. V. Faſtorum, & Lib. IV.

Numa Pompilius, honoris cauſa, Flamines ad eius cultum adſignavit, inſtituitque, quos *Florales* dixit. Plura notatu digna de FLORA obſervat Gyraldus, quae vide (1).

Secutis temporibus FLORA adpellata eſt FERONIA; quod cognomen & Iuno Regina habuit, quaſi unum idemque Numen fuerit. Id ex vetuſtis aris adſtruimus; quum hoc marmor in Via Valeria exſtaret. (1)

FLORAE FERONIAE
SACRVM
T. DEASIVS. T. F. HER
CVLANILLVS. IIII
VIR. VIAR. CVR

Graeci, teſte Halicarnaſſeo, lingua ſua alii Ανθέφορον, hoc eſt *Florigeram*, alii Φιλοστέφανον, *Coronarum amantem*, alii *Pherſephonem* dixerunt.

TABULA IX.

FEMINA BIFRONS.

PRUDENTIAM hoc ſimulacro Sardae inſcalpto contemplandam nobis propoſuit Gemmarius aetate noſtra egregius ac diligens Artifex; nam alterum caput virile barbatum, ea quae iam adciderunt, & praeterita ſunt, reſpicit; alterum vero femineum, quae eventura ſunt inſecuturis temporibus obſervat, & intuetur. Pectus nudum atque apertum eſt; quia non quae falſa, ſed quae ſincera & vera fuere eruntque, proſpice-

(1) Syntagm. I. Hiſtoriae Deorum.
(2) Haec & duae aliae inter Gudianas adferuntur, pag. LX. num. 9. 7. & 8.

re prudenter curat, ſatagitque ſtudioſe vel ſequi, vel evitare. Serpentem gerit circa dextrum brachium convolutum, quem manu tenet; quem prudentiae ſymbolum eſſe nemo eſt qui neſciat. In vetuſto numismate ex aere a Florentinis edito ſaeculo XV. in honorem Eloquentiſſimi Oratoris & Poetae Ioannis Boccaccii, quod ſingulare eſt, & apud me exſtat, e quo complures amici ectypa exemplaria deſumpſerunt, Femina ſtans ſculpta in poſtica eſt, quae dextera manu ſerpentem oſtentat; quo emblemate oſtendere voluerunt, ſummum virum Boccaccium in fabulis enarrandis inſtruere voluiſſe cuiuscumque ordinis homines tum ſacros, tum ſaeculares ad prudentiam, patefactis nequiſſimorum hominum fraudibus, tecnis, aſtutiis, facinoribus, ut ab iisdem caverent, & verum virtutis & honeſtatis tramitem confectarentur. Romani ut oſtenderent Ianum Regem prudentiſſimum fuiſſe, bicipitem, & quadriformem effinxerunt, uti priſca numismata oſtendunt. Siquidem & praeſentia obſervare prudenter debent omnes, praeſertim Reges ac Principes, ac praeterita noſſe, quae in Hiſtoriis & Annalibus memorantur, & futura multo ante praevidere; quapropter Terentius (1):

Iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes modo eſt
Videre; ſed etiam quae futura ſunt
Proſpicere - - - - - - - -

De hoc ipſo emblemate Prudentiae, ſi plura cupis, habes apud Andream Alciatum.

TA-

(1) In Adelphis.

TABULA X.

OPS DEA.

OPS Dea, eadem ac Terra eſt, Veſta ac Ceres; quam idcirco OPIM Veteres dixere, ut docet Varro (1), quod opes omnes, & quae ad vivendum opis ſunt; e Tellure proveniant; eadem omnium rerum parens, ac Mater Deorum habita. Scythae lingua ſua *Apiam* adpellavere, ut docet Herodotus. Ea de cauſa cornu copiae ſpicis frumenti, & frugibus abundans eidem adtributum eſt, quod ſymbolum praefert in hac Gemma elegantiſſima antiqui Artificis opus exquiſitiſſimum, qui eam Amethyſto inſcalpſit. Fruges & fructus eius auxilio mortales accipere credebant; de qua haec Macrobius (2): *Hanc autem Deam* OPEM *Saturni coniugem crediderunt; & ideo hoc menſe* [XIV. Kalendar. Ianuariarum] *Saturnalia itemque* OPALIA *celebrari: quod Saturnus eiusque uxor tam frugum, quam fructuum repertores eſſe credebantur. itaque omni iam fetu agrorum coacto ab hominibus, hos Deos coli quaſi vitae cultioris auctores; quos etiam nonnullis Caelum ac Terram eſſe perſuaſum eſt: Saturnumque a ſatu dictum; cuius cauſa de Caelo eſt; & Terram* OPEM, *cuius ope humanae vitae alimenta quaeruntur; vel ab opere, per quod fructus frugesque naſcuntur*. Saturno & OPI primus in Attica ſtatuit aram Cecrops, teſte Philochoro apud eumdem Macrobium (3). Huic Deae ſedentes vota concipiebant, terramque de induſtria tangebant; quem ritum facile oſtendunt vetuſta quaedam monumen-

men-

(1) De Lingua Lat. Vid. Muſeum Etruſcum T. II. Claſs. I. Tab. XXI. T. I. pag. 73. 74.
(2) Saturnal. Lib. I. Cap. X. num. 231.
(3) Loco citato.

Digitized by Google

menta, & Gemmae non paucae, quae exhibent ſemi-nam, vel etiam viros, qui incurvatis genibus, quaſi ſedentes ante fruges in vaſe vel caniſtro congeſtas ſpectantur, ex his aliquid accepturi; qui forſitan ritus in Opalibus ſervabatur, dum patres familiarum cum ſuis & ſervis, fructibus & frugibus iam coactis veſcebantur; quod ex eodem Macrobio colligimus. Eadem Dea inter *Conſentes* adnumerata, quae etiam praediorum conſervatrix adpellatur in vetuſtis aris, iisdemque adpellationibus ornatur & Ceres, quae, ut diximus, unum idemque numen habitum eſt, nempe *Diva*, *Divina*, *Conſentia*, *Frugifera*, *Salutifera*, (1) cuius ſignum memoratur in ſequenti ara Romae in Foro Boario poſita a M. Purellio Tutelliano, Patrono Collegii Aurificum, de quibus agimus in Hiſtoria Glyptographica; qui ei ſignum candelabrum, baſem, & hypobaſem argenteam ex voto dedit.

OPI. DIVINAE. S
M. PVRELLIVS. M. F
PAL. TVTELLIANVS
FLAMEN. FLAVIAL
CVRATOR. AEDIVM
SACR. PATRON. COLL
AVRIF. QVINQVEN
III. DD. SIGN. CANDELAB
BASEM. ET. HYPOBAS
CVM. AR
IIII. NON. FEBR.
L. TORQVATO III ET. C. IVLIA
NO. VETERE. COS

Pecu-

(1) Vide Gruteri Theſaur. pag. XXII. 3. 4. Gudianas Inſcript. pag. XIV. 3. 4. 5. 6. 7. 8. & in ſequenti.

Pecuniam a Romanis in aede Opis reconditam memorat Cicero Philipp. I. & oſtendunt pondera quae exſtant in celeberrimo Muſeo Collegii Romani Soc. Ieſu, quae a Fabretto adferuntur, ita inſcripta: TEMPL. OPIS AVG. cum numericis notis II. V. (1)

Illud, quod huius Gemmae raritatem auget, obſervandum ſupereſt, nimirum Dea dextrae manus digitum indicem ori ſuo admovet; quo indicabatur ſilentium in ſacris myſteriis adhibendum, ex Aegyptiorum ritibus, atque inſtitutis; & ita inter Aegyptiorum monumenta ſacra expreſſus occurrit Harpocrates; de quo non pauca alibi adnotavimus, de quo etiam plura erudite profert amiciſſimus Paſſerius, qui in priore lucerna Vol. I. ſigillum adfert cum epigraphe DEO QVI EST MAXIMVS; quae forſitan indicat Iovis Genium ſacra Iovi, quem Deum maximum habebant, cum ſilentio celebranda, eidemque religioſas adorationes de more eſſe praeſtandas (2). Quod ad rem meam pertinet, ſignum ſe habere memorat Cl. Paſſerius Vestae, precantis habitu, quae ad hunc modum expreſſa eſt; & adfert Apuleii teſtimonium (3), quod manus dextera ad oſcula oris admota, & digitus erectus, inter indicia adorantium recenſerentur. *Admoventes oribus ſuis dexteram, primore digito in erectum pollicem reſidente, ut ipſam prorſus Deam Venerem religioſis adorationibus venerarentur.* His igitur obſervationibus, adlatiſque exemplis, non abſurde conieci in hac Gemma eximia, imaginem referre Opim, quae eadem eſt ac Vesta, Tellus, Ceres, quibus optime convenit copiae cornu fructibus & frugibus abundans.

(1) Inſcr. Domeſt. Cap. VI. pag. 524. num. 369. & 370.
(2) Vid. in Notis, pag. 1. 2. 3. (3) Metamorph. Lib. IV.

TABULA XI.

TERMINALIA.

Huius pulcherrimae Gemmae anaglyphico opere Chalcedonio diligenter exſcalptae emblema deſumtum eſt ex Ovidii verſibus, quos adducam, ut meritis laudibus Gemmarius νίαρος Opifex noſter ornetur. Romani divino cultu religioſisque ſacris Terminos Deos devenerati ſunt; quod in eorum tutela termini agrorum eſſent. Eorum religionem & cerimonias inſtituit Numa Pompilius, teſte Dionyſio Halicarnaſſeo (1). Primum rudis lapis quadratus fingebatur pro Deo, & in agrorum finibus multiplicabatur, quem oleo ungebant, & floribus ſertisque, velaminibus ac taeniis coronabant; hique Termini tamquam ſimulacra habebantur. Huiusmodi ritus memorantur a Statio (2), ab Apuleio (3), & in hunc modum a Flacco Siculo. *Quum terminos diſponerent, ipſos quidem lapides in proximam terram conlocabant, proxime ea loca, quibus foſſis factis defixuri eos erant, & unguento velaminibusque & coronis eos coronabant*. Feſta VIII. Kal. Martias magna ruſticorum ſolemnitate, & hilaritate celebrabantur. Antiquiſſimis temporibus ſacra in honorem Termini peragebantur ſine caede animalium; quae conſuetudo mox ſecutis temporibus exolevit; rudesquê lapides cum Dei effigie effingi coeperunt. Lapidem Deo Termino ſacrum adfert Reineſius, quem vide. (4) Termini limitum agrorumque tanta profecto reverentia colebantur, ut ſi quis

(1) Antiq. Rom. Lib. II. pag. mihi 153.
(2) Thebaid. Lib. II. (3) Lib. I. Floridor.
(4) Inſcript. Synt. Claſs. I. n. CCXXXIX. pag. 222.

quis eos transferre auſus fuiſſet ab agro in alium, violati numinis irae caput eius devoveretur; talemque hominem occidere licitum erat, ut ſacrilegium expiaretur, ut auctor eſt Pompeius Feſtus: *Denique Numa Pompilius ſtatuit, eum qui terminum exaraſſet, & ipſum & boves ſacros eſſe*. Multa etiam erudite obſervat Sponius in Miſcellaneis eruditae Antiquitatis (1); qui adfert ſchema Muſivi Lithoſtroti antiqui Lugdunenſis, in quo expreſſus eſt iuvenili forma Terminus Deus, in Hermae ſimilitudinem, ad quem Genius Satyrum adducit, adductum adloquitur, & prohibere videtur ne protervus adcedat. Non longe adſtat Silvanus, quem Horatius *Patrem*, & *finium Tutorem* (2) vocat; quo emblemate, ut opinor, priſca Ethnicorum religio in colendis terminis declaratur. Sacra in honorem Termini celebrabantur VII. Kalendas Martias, uti ſcriptum in Kalendario Conſtantini Magni:

IX. FERALIA
VIII. CHARISTIA
VII. TERMINALIA

Eadem *Terminalia Sacra* accurate ab Ovidio ita deſcribuntur, ad quem quum Artifex noſter reſpexerit, verſus minime praetermittendi ſunt: (3)

Nox ubi tranſierit, ſolito celebretur honore,
Separat indicio qui Deus arva ſuo.
Termine, *ſive Lapis, ſive es defoſſus in agro*
Stipes ab antiquis, ſic quoque numen habes.
Te duo diverſa domini pro parte coronant;
Binaque ſerta tibi, binaque liba ferunt.

Ara

(1) Sect. II. Artic. VIII. (2) Epid. Ode 2. (3) Faſtorum Lib. II. verſ. 640.

Ara ſit: huc ignem curto fert ruſtica teſtu
Sumtum de tepidis ipſa colona focis.
Ligna ſenex minuit, conciſaque conſtruit alte;
Et ſolida ramos figere pugnat humo.
Dum ſicco primas irritat cortice flammas,
Stat puer, & manibus lata caniſtra tenet.
Inde, ubi ter fruges medios immiſit in ignes,
Porrigit inciſos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur ſingula flammis.
Spectant, & linguis candida turba favent.
Spargitur & caeſa communis Terminus agna:
Nec queritur, lactens cum ſibi porca datur.
Conveniunt celebrantque dapes vicinia ſimplex;
Et cantant laudes, TERMINE SANCTE, *tuas.*
Tu populos, urbesque, & regna ingentia finis:
Omnis erit ſine te litigioſus ager.
Nulla tibi ambitio eſt: nullo corrumperis auro.
Legitima ſervas credita rura fide.

Haec omnia perbelle in hoc Cameo expreſſit ingenioſus Artifex. Ignis lucet in ara ante ipſum Terminum. Caniſtrum floribus, unguentis, taeniis, vino, libisque ac frugibus refertum adfert, & capite gerit puerulus. Cratere ante aram poſito, ſtat Sacrificulus flexis genibus cum cultro ut agnam caedat. Adſunt liticen, & cornicines duo, qui, dum ſacra Terminalia celebrantur, eiusdem Dei laudes canunt. In exergo, duo encarpia e floribus, frugibus ac frondibus contexta, ſuſpenſa viſuntur, cum arietino capite in medio; nam Ovidio, ut vidimus, teſte, diverſa parte, nempe antica & poſtica coronabatur Terminus pro Deo habitus, & bina ſerta ſuſpendebantur, quia ipſe agrorum fines ante & retro tueri credebatur. In Sacris Silvani qua-

quadrata ſpectatur ara in vetuſto marmoreo anaglypho, quod adfert, & inluſtrat Iac. Philippus Tomaſinus de Donariis ac Tabellis votivis Cap. XXIV. cuius Dei *Tutoris finium & arvorum*, laudes adſtante tibicine canuntur. Adfertur porca vittata immolanda; & ſenex ruſticus vini amphoram in humeris adfert, & ſuſpenſae arbori corollae ſpectantur, quod monumentum, ſi otium eſt, vide.

Quod ad victimam ſpectat in honorem Dei TERMINI caeſam, Horatius agnam & haedum memorat: (1)

Vel agna feſtis caeſa TERMINALIBUS,
Vel haedus ereptus lupo.

quamvis a Plutarcho nulla adſignetur hoſtia. Igitur in agrorum finibus ſtatuebantur Termini vel e truncis arborum, vel e ſectis lapidibus, qui pro Diis habebantur cuſtodibus, & tutoribus arvorum praediorumque: at Romae in Capitolio TERMINUS Deus, ſervator & cuſtos limitum ac finium Imperii Romani, tanto honore colebatur, ut cultus par Iovi eſſet (2). Quum Tarquinius Superbus Iovi Templum aedificare vellet, evocatis e ſuis ſacellis diverſis Diis e Tarpeio, ſolus TERMINUS ſedem non mutavit, ut notat Servius in Virgilium (3): *Quumque omnes Dii libenter inde migraſſent*, TERMINUS *ſolus, hoc eſt, limitum Deus, abſcedere noluit; ſed illic remanſit. Tunc de hoc ipſo ſacrificatum eſt, & deprehenſum, quod* TERMINUS *cum* IOVE

h rema-

(1) Epod. Ode II.
(2) Vid. Roſinum Antiq. Rom. & ad eum Th. Dempſterum Lib. II. Cap. XX.
(3) Aeneid. Lib. IX. verſ. 448.

remanens aeternum Urbi imperium cum religione ſignificaret ; unde in Capitolio prona pars tecti patet, quae lapidem ipſum TERMINI *ſpectat ; nam* TERMINO *nonniſi ſub divo ſacrificatur.*

TABULA XII.

ADVENTUS AUGUSTI.

HUius qualiſcumque ſit gemmae valde difficilis apparet enarratio, ſaltem ut mihi videtur; nec fortaſſe omnino feliciter eam caelator exſculpſit, ut quod animo conceperat, ſatis luculenter exprimeret. Quamobrem mihi ignoſcendum puto, ſi coniectando, vel potius ariolando mentem Artificis adſequi conabor. Hanc igitur arbitrarer adventum, aut tranſitum neſcio cuius Imperatoris deſignare. Imperatorum enim mos erat, ut nemo neſcit, pro rerum opportunitate, vel imperii neceſſitate Provincias peragrare, vel ad bella proficiſci, vel ab exercitu revertere. Civitates autem per quas illis tranſire, aut ad quas divertere opus erat, praeſtantiores Cives obviam mittebant, qui Civitatis nomine adclamabant conſuetis, & probe notis formulis, quas in nummis frequenter legimus, nempe: Adventui Auguſti Africae, Alexandriae, Ciliciae ec. & in pervulgato Traiani nummo: S. P. Q. optimo Principi. Adventui Aug. Arabiae. Haec autem obviatio ab artificibus in operibus anaglyphis ita exprimi ſolebat. Simulacrum Urbis peculiaribus eius ſymbolis ornatum, vel illius Civitatis genium caelabant, qui obviam ire Imperatori præferret. Hoc fa-

factum eſſe exiſtimo in hac gemma. Foemina enim pone currum adſtans Civitatem quamdam refert, uti arbitror; ciſtellam capite geſtans, in qua vel donarium eſt impoſitum, vel regionis illius fructus, (non enim diſtincte diſcernitur) quaſi fertilitatem innuat ex pacata, vel bene compoſita provincia partam. Exſtat Romae marmor anaglyphum, cuius ectypum cerni poteſt in libro, cui titulus: *Admiranda Urbis Romae &c.* ſub quo legitur, *Adventus Auguſti Siriae*: quod ad Marcum Aurelium ſpectat, in quo ſimilis obviatio videtur; cum enim Marcus in Siriam veniſſet, illi occurrerunt reges, & legati Perſarum, ut patet ex Xyphilino, & Capitolino. Multa, quae ad hoc argumentum pertinent, poſſem hic adferre ex V. C. Ezechiele Spanhemio tom. 2. pag. 622, ſed ne aliorum ſcrinia expilare dicar, ad ipſum Lectorem amandabo. Forma currus peculiaris eſt, & peculiari animadverſione digna. Fieri etiam poteſt, ut Imperator hic expreſſus thorace indutus poſt pugnam, & victoriam ad quamdam Civitatem vel Provinciam accedat, ut pacem illi indulgeat, cuius conditiones in volumine quod manu tenere videtur, & foeminae ſuperius memoratae porrigere, contineantur.

Inter gemmas, quae exſtant in Regis Galliarum Cimelio num. CIII. una eſt, quae Cnei Pompeii triumphum praefert. In ea imperator thorace indutus apparet ſtans in curru a quatuor equis vecto, cornu copiae dextra geſtans, quae ubertatem ſuis victoriis populo Romano partam indicat, ut acute ſane exiſtimat Vir Cl. Petrus Mariettus moribus antiquis, & multiplici eruditione praeditus, qui has

gem-

gemmas una cum ſuis animadverſionibus edidit. Anteit currum foemina equeſtris, manu ſiniſtra vas ſuſtollens, in quo non bene apparet quid contineatur. Eruditi videant, quantum lucis hae duae gemmae mutuo ſibi conferant.

TA-

TABULA XIII.

TYPHON.

IMago haec, anaglypho opere faberrime Chalcedonio exſcalpta, adeo ſimilis eſt alteri, quae Helitropio inſcalpta diaglypho antiquo opificio exſtat in Muſeo Mediceo (1), ut veriſimilius credam non Gorgonam, ut nonnulli opinabantur, ſed TYPHONEM referre; illorum ſententiam ſecutus, qui Typhonem nil aliud eſſe crediderunt, quam vim Ventorum non ſubterraneorum modo, ſed etiam e ſublimi loco ſpirantium, qui turbines, & procellas creat; quapropter Heſiodus, eum Terrae ac Tartari ſive Erebi filium facit; eidemque ea de cauſa ad celeritatem eius oſtendendam alae tributae ſunt, quas in capite gerit; atque ea de cauſa truci atque horrifico vultu, horrentibusque capillis ſculptus cernitur. In Medicea Gemma effictus eſt cum amiculo, quo inflato caput ab eo obumbratur; in hac vero Gemma alis armatum habet in vertice caput; quas Ventis veteres Poetae & Scriptores tribuerunt, ut obſervat Cl. Senator Bonarrotius (2). Quam immanis, ſaeva, terribilis, & cladibus ac minis plena Typhonis vis ſit terra marique, nuper quaſſata turbinibus Italia, Europa, & America, Philoſophi praeſtantiſſimi editis egregiis ſcriptis oſtenderunt. Ventorum teterrimum impetum, quo turbinem creant, mirifice ob oculos pingit Virgilius, cuius deſcriptionem nefas omittere arbitror: (3)

(1) Vide Muſei Flor. Vol. II. Tab. XLI. num. I. pag. 91.
(2) In Fragm. Vaſcul. vitr. Chriſtian. in Romuli Diptychum, pag. 238.
(3) Aeneid. Lib. I. verſ. 85.

- - - - *Ac venti, velut agmine facto,*
Qua data porta, ruunt, & terras TURBINE *perflant.*
Incubuere mari, totumque a ſedibus imis
Una Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus, & vaſtos volvunt ad litora fluctus.

Terribiles vultu Ventos, turbinum procreatores, pingunt Poetae. Ovidius (1):

Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris,
Et quaecumque fugant inductas flamina nubes:
Emittitque Notum. Madidis Notus evolat alis,
Terribilem picea tectus caligine vultum:
Barba gravis nimbis; canis fluit unda capillis.
Fronte ſedent nebulae: rorant pennaeque, ſinusque.
Utque manu lata pendentia nubila preſſit,
Fit fragor: hinc denſi funduntur ab aethere nimbi.

Saevitiem, impetum, horrorem, rabiem Ventis ac Turbinibus alii tribuunt. Horatius:

- - - - *Nec timuit praecipitem Aphricum*
Decertantem Aquilonibus:
Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti.

TEMPESTATES quoque horrendo vultu, ira toto aſpectu erumpente, in vetuſtis monumentis repraeſentantur; &, quemadmodum Gorgones, caput habent alis inſtructum. Tempeſtatum ſocios veteres fecerunt Ventos, Turbines, Procellas, quarum aedem extra Portam Capenam dedicavit M. Marcellus. Praeterea in hoc ſphragismate virilem vultum, non femineum conſpicio; quare neque Prometheum clavis in Caucaſo fixum, neque Tytium ſupplicio cruciatum, nec Terrorem Palloremque expreſſum arbitror; adeoque quia alatum habet caput,

(1) Metamorph. Lib. I. verſ. 262.

put, Typhonem Tempeſtatum, Turbinum, Procellarumque parentem referre vero propius crediderim.

TABULA XIV.

VIR FUGIENS

A VINCULIS EREPTUS.

SI omnes Gemmarii Artifices antiquae Mythologiae, & Hiſtoriae Heroicae periti ac probe inſtructi fuiſſent, multa eorum opera haberemus, quae oſtenderent, eos veterum Graecorum Sculptorum ac Caelatorum gloriam aemulaſſe, atque ad eam conſequendam omni conatu, arte, ac ſtudio propius adceſſiſſe. Sed quia eorum plerique ignari vetuſtorum morum fuere; idcirco in multis peccarunt. Exemplo ſit hoc Cameum, Chalcedonio exſcalptum, in quo noſtrae vel ſuperioris aetatis Scalptor Aurifex PROMETHEUM, ni fallor, exhibere voluit divina ope liberatum, ſolutis vinculis, quibus in Caucaſo defixus fuerat. Pro Hercule liberatore, Iuvenem in nube ſupra eum advenientem, ac ſtantem expreſſit, & catellum laetitia ei adblandientem adiecit. Praeterea, quum omnis Antiquitas oſtendat ac teſtetur Heroas a peritiſſimis tum Pictoribus, tum Sculptoribus ac Gemmarum Caelatoribus corpore nudos effictos fuiſſe, ut in membrorum nuditate ingenii ſui artisque praeſtantiam oſtenderent; hic Gemmarius noſter, Imperatorum, Equitum ac Militum more, thorace armatum Iuvenem, & pro Caucaſi rupe rude ſaxum effinxit. Noſtra aetate Gemmarii Caelatores dum aliquod egregium opus meditantur, ſtudia ſua cum Viris Antiquitatis peritiſſimis communicant, ab ipſis quae caven-
da,

da, & quae facienda ſunt, diſcunt; ac non raro ſtupenda antiquorum Scalptorum opera iterum exprimunt, & repetita vendunt non parvo pretio veterum elegantiarum aeſtimatoribus ſtudioſiſſimis. Divinus Michael Angelus Bonarrotius Florentinus, Vir nobiliſſimus, nil adgrediebatur, quod non eſſet difficillimum, & nomini ſuo immortalem ſtatueret gloriam, & ſecurus iudicii & laudis omnis poſteritatis eſſet, ut in eius Vita nuper a me edita adnotatum eſt. Antiquorum opera ſi quae iterata dedit, perfectiora, & emendatiora admirando artis & ſcientiae ſuae ſtudio reliquit; quod ab eo factum memorant in marmoreo Scythae ſigno, ſculpto a praecellentiſſimo Graeco Artifice, quod in Conclavi Medicei Theſauri conſpicitur, in quo coxam & crus accuratiore flexu niſuque, & meliore corporis inclinatione, quam idem Graecus antiquus Statuarius fecerat, expreſſit. Is enim Scytha ferrum acuit, ut Marſyae pellem detrahat, & Apollinem iam iam ſententiam pronunciantem contemplatur, ut iuſſis eius praeſto ſit. Quum igitur tum Romae, tum Florentiae, Neapoli, Venetiis, alibique Itali noſtrae aetatis Artifices in caelandi arte ſint praeſtantiſſimi; illud velim, ut ipſi nihil faciant ſine iudicio, & conſilio hominum doctorum, qui in Mythologico Antiquitatis ſtudio egregie verſati ſunt, ne in turpes errores infelici ac ſterili labore prolabantur; quod ne in poſterum adcidat, illud Horatianum monitum ad Poetas, & ipſis hortatione mea aptabo (1):

- - - - - Vos exemplaria Graeca
Nocturna verſate manu, verſate diurna:

ſi ve-

(1) De Arte Poetica.

ſi veſtris operibus aeternitatem, & vobis ipſis immortalem gloriam comparare flagrantiſſime cupitis.

TABULA XV.

FAUNUS.

PErſimilis eſt icon haec FAUNI inſcalpta Achati Orientali, quae etiam Artificis SOLONIS nomen praefert, alteri eximii operis, cuius ectypum inter mea Cimelia ſervo; quae antiqua Gemma inventa eſt, ut ferebant, in ſepulchro Servorum & Libertorum Liviae Auguſtae detecto in Via Appia anno MDCCXXVI. quod luculenter inluſtravi. Vultus eius mira arte ad riſum compoſitus; oculi eum ebrium eſſe perſpicue oſtendunt; caput corymbifera corona redimitum ſpectatur; dextra pectoris parte pendet tigridis pellis, qua tum Bacchus ipſe, tum Fauni & Bacchae, ex eius choro amicti ſpectantur. Pectus vero adeo laeva turgeſcit mamma, ut Baccham potius referre videatur.

TABULA XVI.

MUSAE CAPUT.

FEMINAE caput, Chalcedonio exſcalptum exquiſitiſſimo opere, quod in hac Tabula exhibetur, priſcarum elegantiarum cultores aliqui MUSAE effigiem referre cenſent; eamque cum editis aliquot Muſarum imaginibus convenire aiunt. Quia vero Muſae Bacchi comites fuere, dum, Indiarum gentibus devictis triumphum egit, quem primus omnium inſtituit, &

k docuit;

docuit ; ea propter heic in Dionyſiaca pompa, & famulitio locum convenire poſſe arbitrati ſunt. Profecto Dionyſiacum triumphum omnium primae ordine ducunt canentes Muſae in Florentino marmoreo anaglypho, quod inter monumenta Etruriae Urbium protuli in lucem (1). Ita quoque a Diodoro Siculo in Bacchica pompa deſcribuntur. Nemo eſt qui ignoret, non ſolum Herculem, ſed etiam Bacchum *Muſagetem* adpellatum, quem Athenienſes *Melpomenem* dixerunt; a quo carmina pangere eius chori feminas & Satyros didiciſſe teſtatur Horatius (2):

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem, credite poſteri,
Nymphasque diſcenteis, & aureis
Capripedum Satyrorum acutas.

Quamvis Muſarum capita tum pinnis, quas e Pieridum alis extorſerunt, tum multiplici capillorum cultu ornatae occurrant, de quo alibi nonnulla obſervavi; tamen & hic ornatus non raro in antiquis ſculpturis conſpicitur, & praeſertim in Muſa fidibus canente, quam in Gemma expreſſit ONESAS inſignis inter Graecos Opifices ſcalptor, quam protuli in Muſeo Florentino Tab. IV. nam undantes eius crines maris undas quodammodo referunt, qua de cauſa Homerus ἰοειδέα πόντον pulcherrima comparatione eos adpellavit; qua ſpecie & in hoc elegantiſſimo opere ſpectantur poſt caput ita ſimul comprehenſi, ut maris fluctus eleganter imitentur. Sed in rebus dubiis nil adfirmandum cenſeo; quare ſi quis in hac Gemma imaginem potius alicuius Matronae nobis incognitae expreſſam crediderit, eius iudicio minime refragabor.

TA-

(1) Vide Par. III. Tab. XXIX. pag. CXIV. & CXV. (2) Carmin. Lib. II. Ode XIX.

TABULA XVII.

FEMINA BACCHAE SPECIE.

MInime dubitandum eſt, praeſtantem Artificem egregio exſtanti opere ſculpſiſſe in hac Gemma imaginem FEMINAE aetate ſua viventis, atque in ea eius oris lineamenta ita expreſſiſſe, ut ſpirantem referret. Quia vero non tantum gloriam, ſed & dignitatem operi ſuo adcedere volebat, ſagaci ingenio ſpecie BACCHAE eam perita manu effinxit. Capiti hederaceam coronam impoſuit; veſtes vero ita compoſuit, ut nudum pectus nudumque ſiniſtrum brachium adparerent, quod etiam geminatis unionum lineis, veluti armillis, elegantiae cauſa condecoravit. Suſpicari etiam minime abſurdum eſt, quia floruit reſtituta in Italia Glyptographica Arte, eum ſpecie Cleopatrae imaginem hanc ſuam nobilitare voluiſſe. Quemadmodum enim vel legit, vel audivit, M. Antonium forma & illecebris Cleopatrae captum, in Aegypto Bacchi ſpeciem, cultum, habitumque induiſſe, uti in pulcherrimo marmoreo anaglypho ſpectatur apud Cl. Senatorem Bonarrotium (1); ita quoque & ipſam Cleopatram putavit Bacchae ſpecie ornatam prodiiſſe, ut M. Antonio magis placeret in Bacchi Orgiis, quae maxima pompa ac ſumtuoſiſſima apud Aegyptios celebrari ſolebant; quod docet famigeratiſſima Ptolemaei Philadelphi Bacchica pompa, quam luculenter Athenaeus deſcribit (2), in qua & ipſe Bacchi ſpecie, ceteriſque ornamentis inſignis, ſpectatus eſt. Profecto quum haec feminae imago praepinguis ſit,

(1) Vide in Diſſert. *del Trionfo di Bacco*, poſt Obſervat. in Numiſm. max. mod. Muſei Carpinei, pag. 447. (2) Deipnoſoph. Lib. V.

ſit, abſurdum videtur credere, ingenioſum Caelatorem expreſſiſſe Cleopatram; licet perſimili ſpecie effinxerit timida manu, quae pectori aſpidem non admovet, ſed anguis ipſe, quaſi e manu elapſus, pectus eius adgreditur. Scivit etiam Gemmarius Opifex Bacchas furore percitas cum anguibus inceſſiſſe, quod Gentibus exprobrat Arnobius (1); quamvis non in hunc modum in antiquis monumentis, & in Scriptorum picturis, ſed aliter cum anguibus furentes exhibeantur. Opus profecto neoterici Scalptoris pulcherrimum & optimum eſt; nec dubium, hac ſpecie effigiem repraeſentare voluiſſe illuſtris alicuius feminae, quae ſua aetate forma quadam gravitate & dignitate plena eminebat.

TABULA XVIII.

FEMINA BACCHAE SPECIE.

POterant eximii Gemmarii Scalptores, qui ſtudio & labore Glyptographicam apud Italos reſtituerunt, Dearum ſpecie, vel Cybeles, vel Iunonis, vel Veneris exhibere imagines Feminarum, quae eorum aetate ſummum decus & laudes promeruerunt; ſed frequentius, ut ex his aliisque elegantiſſimis Gemmis, anaglyptico praeſertim opere exſcalptis, BACCHARUM imagines ſibi propoſuerunt, quia in his effingendis clarius eluceſcere artis ſuae praeſtantiam, laborem, & opificium cenſuerunt. Siquidem in his praeter oris lineamenta magno ſtudio multa exprimenda ſunt, capilli, nexus, cincinni, hederacea corona, veſtes tenues, & alia, quae iisdem apta ſunt, ornamenta. Hinc quantum dignitatis

(1) Contra Gentes, Lib. V.

tis, & elegantiae in ſe habeat huiusmodi opus pulcherrimum, ſi ſingula ſpectemus, perſpicue intelligitur. Mirum, quam operoſa eſt hederacea corona, qua huius Feminae caput redimitur! crines vero calamiſtrati, qui praelongos cincinnos refluentes, & parvos etiam circumeuntes miro opere efformant, exquiſitiſſimum ſtudium & ingenium Gemmarii Scalptoris perſpicue oſtendunt. Veſtis quoque circa humeros & pectus perpulchre compoſita eſt; ſingula opus teſtantur laudatiſſimum, atque emendatiſſimum. Capilli, in pendulos cirros tam eleganti ſtudio faberrime ſculptos efformati, in mentem revocant pulcherrimum marmoreum ſimulacrum Deae Cybeles, quod Romae exſtat in Muſeo Victorio; nam in hanc ſpeciem ſculpti ſunt: de quo ſimulacro nuper diſſeruit, inſcripto egregio opere Sociis Columbariae Florentinae, tum nobilitate tum eruditione Celebris Franciſcus Victorius, Equeſtris Ordinis S. Stephani P. & M. Commendator. Ovidius, quomodo crines ornandi ſint, & quam vario cultu & arte, docet; e quo hos verſus adducimus (1):

Alterius crines humero iactentur utroque;
Talis es aſſumpta, Phoebe canore, lyra.
Altera ſuccinctae religetur more Dianae,
Ut ſolet, attonitas cum petit illa feras.
Hanc decet inflatos laxe iacuiſſe capillos;
Illa ſit adſtrictis impedienda comis.
Hanc decet ornari teſtudine Cyllenea;
Suſtineat ſimiles fluctibus illa ſinus.

Convenit etiam Apuleiana Fotidis deſcriptio: (2) *Uberes crines, leniter emiſſos, & cervice dependulos, ac dein-*

l de

(1) De Arte Am. Lib. III. (2) Lib. II. Metamorph.

de per colla diſpoſitos , ſenſimque ſinuato petagio reſidentes , paulisper ad finem conglobatos in ſummum verticem nodus adſtrinxerat .

TABULA XIX.

BACCHA.

IURE ac merito illud de eximiis clarorum Artificum operibus praedicatur, quod non ſemel, ſed centies etiam ſpectata ſemper placent, mirifice oculos adliciunt, & magnopere delectant. Laus haec & huic operi conſummatiſſimo convenit; in quo ſi ſingula ſpectemus, nil elegantius, nil pulchrius, nil abſolutius cerni poteſt; adparetque perſpicue, Opificem praeſtantiſſimum in Baccha Veneris omnes lepores, & Charites ipſas loquentes concluſiſſe. Capilli hederaceis foliis ſuperpoſitis quam belle in vertice diſpoſiti ſunt, & quam eleganter poſt humeros recidunt! Teres collum auget pulchritudini decus, decori elegantiam ſingularem. Nil dico de veſtium cultu, quae ſcientiſſime ſculptae adparent. Neque ambigendum eſt, eximium Scalptorem, inter claros numerandum, in hac anulari Gemma exſtanti opere referre voluiſſe inluſtris alicuius Feminae, quae aetate ſua celebrabatur, imaginem, quam exquiſitiſſimo ſtudio expreſſit. Illud & huic Gemmae aptari poteſt, quod in alia litteris tantum inſcalpta legitur: TV MEA VENVS; quae Gemmae puellis ab amaſiis donari ſolebant.

TA-

TABULA XX.

SATYRI CAPUT.

MIrum quantum in SATYRIS effingendis invicem certantes inſudarint veteres Artifices, Plaſtae, Caelatores, Sculptores, Pictores, & Gemmarii Opifices! Ceteris praecellunt Antiphilus, Lyſippus, Statocles, Myron, Praxiteles, Protogenes, Ariſtippus, Diodorus, quos Plinius laudat. Priſci Philoſophi, ut ebriorum paſſiones exprimerent, eos Bacchi famulos fecerunt, nunc hilares & ridentes, nunc feroces, ac ſuperbos, rixarum & contentionum amicos; nunc horrifico vultu rictuque, fronte criſpata, oculis immaniter vel patulis, vel retortis limisque, capillis horrentibus, hiſpida barba, ſpecioſoque terrore; ita etiam Artifices Gemmarii in ſculpturis exhibuerunt. In hoc SATYRI capite effingendo omnem ingenii vim artisque conatus omnes inſumſit praeſtantiſſimus noſter Artifex, quem laudaſſe ſatis puto, ſi aſperitatem & horrorem ipſum expreſſiſſe dixerim.

TABULA XXI. & XXII.

MEDUSAE CAPITA.

EA laus eſt antiquorum operum, quae inter artis miracula cenſentur, ut etiam eorum imitationes placeant, & laude digna ex his petita exempla exiſtimentur. MEDUSA Graeci Scalptoris praeſtantiſſimi SOLONIS Opus, quod in Muſeo Strotio centies ſpectata om-

omnium oculos, & peritorum mentes in admirationem ſemper rapit, quia opus omnibus numeris abſolutiſſimum, & Gemmarii opificii portentum cenſetur (1), ſuſcepta etiam ex eo inſigni prototypo ſchemata laudantur, atque in pretio habentur, praeſertim ſi a perita manu ad fidem archetypi operis multo ſtudio & diligentia caelata ſint; quam egregiam laudem ſibi vindicat huius elegantiſſimae Gemmae exemplum, quod a claris Romanis Scalptoribus CONSTANTIIS perfectum eſſe crediderim. Terror ipſe horrorque anguiferorum capillorum pulcherrimus eſt; formoſiſſimi vultus lineamenta admirando opificio ita abſoluta cernuntur, ut ambigas, utrum pulchritudine horror, an horrore pulchritudo vincatur. Fabula nota eſt. Meduſae imaginem medio pectore armato Caeſares deferre conſueverunt, ad terrorem hoſtibus incutiendum; atque ut oſtenderent, ſe bella geſſiſſe tum fortitudine, tum prudentia duce: nam Minerva, quae forma ſuperbientem Meduſam punivit, Αλιμάχη *in bello fortis* dicta eſt, quae & ipſa eius caput in thorace gerit, vel pro galea, ut apud Suidam (2); & in numo aureo Septimii Severi Auguſti apud Seguinum, circa Meduſae caput ſcriptum eſt PROVIDENTIA; & quandoque mentis perſpicaciam, & celeritatem deſignat.

Sequitur in altera Tab. XXII. eiusdem inſignis operis egregium ſphragisma, cuius Auctor mihi ignotus; ſed ex Romanis officinis, vel etiam Florentinis prodiiſſe vero ſimile eſt.

TA-

(1) Editam vide apud Cl. B. Stoſchium Tab. LXIII. & in Vol. II. Muſei Florent. Tabula VII. pag. 20.
(2) Vid. Tom. I. pag. 70. 117. & 492.

TABULA XXIII.

HERCULES IUVENIS.

INter inſigniora Muſei Strotii ornamenta non ſolum Meduſae caput anguiferum, Solonis opus; verum etiam HERCULIS IUVENIS, Cnaei labor incomparabilis, (1) numeratur; quae opera praeſtantiſſimorum Graecorum Scalptorum, qui arte naturam ipſam feliciter ſuperarunt, tanto in pretio, honore atque exiſtimatione ſunt, ut nil mirum, ſi & Gemmarii Opifices aetatis noſtrae in his caelaturis iterandis pro viribus iamdudum, & nunc quoque, deſudarint. Strotianum archetypum Beryllo inſcalptum eſt; hoc vero exemplum ex archetypo egregia arte deſumtum, Sardio lapidi inſcalptum cernitur. Herculem impuberem ex aere fabricavit & Agelades Statuarius egregius apud Aegienſes, quod opus laudat Pauſanias (2). Leoninae pellis inſigne non praefert, ſed tantum oleagineam clavam; forte quia ea aetate ſculpſit Artifex, qua nondum monſtra domaverat. Emicat tamen & in iuvenili ſpecie invictum Herculis robur, & ad aerumnas parata animi virtus.

TABULA XXIV.

HERCULES OLIVARIUS.

HERCULES inſtitutis Olympicis ludis, lucta & pancratio victor, meritis ſibi decretis praemiis,

m pri-

(1) Vide in Vol. II. Muſei Florent. Tab. VII. num. II. pag. 21. & in Stoſchiano Opere Tab. XXIII. (2) Lib. VII. 445. 20.

primus omnium ſe ſuis manibus oleaginea corona redimivit, ſuae tantum virtutis iudicio, & ſuffragiis uſus. Hinc Olivarius, & Καλλίνικος dictus, eiusque corona καλλιστέφανος propter dignitatis honorem adpellata eſt. Herculis caput, corona huiusmodi ex oleaſtro redimitum, inter Graecos Artifices caelandi arte celeberrimos primus apud Veteres, ni fallor, inſcalpta Sarda Gemma pulcherrima propoſuit Onesas, quam in Muſeo Florentino exhibui. In ea Herculis caput cera impreſſum dextrorſum converſum eſt, in hac vero ſiniſtrum latus reſpicit. Vultus egregio opificio effictus, Herculem hilari vultu quaſi loquentem refert; circa collum deſunt Leonis Nemeaei exuviae, quas Onesas in ſuo opere expreſſit. Laudandum & recentiorum Artificum ſtudium, & accurata induſtria, qui antiqua eximia opera ex archetypis antiquis caelaturis exprimunt; quod & a priſcis Gemmariis Scalptoribus factum obſervavimus, qui vel Deorum Dearumque capita, & Simulacra, atque etiam Vaſcula operoſiſſima, quae e marmore ſculpſerant omnium praeſtantiſſimi, & fama nominis operumque clari Statuarii, in Gemmis ad eorum exemplum caelarunt; quo laudabili imitationis, atque aemulationis ſtudio factum eſt, ut quum Simulacra, & Vaſcula ipſa vel barbarorum excidio, vel temporum iniuria perierint, vel terra obruta ſint, in Gemmis excepta reviviſcant, minusque eorum iactura diſpliceat. Cernimus in plerisque Gemmis inſignioribus ea expreſſa Simulacra, quae ſi cum Scriptorum deſcriptionibus conferantur, ex prototypis marmoreis deſumta, eaque templorum & urbium praecipua ornamenta priſcis ſaeculis fuiſſe, valde credibile eſt.

TA.

TABULA XXV.

HERCULES
INFERNORUM MONSTRORUM DOMITOR.

PEritiſſima manu anaglyphico opere Chalcedonio exſciſum eſt caput HERCULIS Inferorum Domitoris; cuius victoriae inſigne eſt populea corona, quam gerit. Hanc populum primus omnium in Theſprotide ſecus amnem Acherontem reperit, eaque coronatus Acheruſiam transnavit paludem, & ab inferis rediit, ut memorat Pauſanias (1). Eam quoque arborem e Theſprotide primus in Graeciam adtulit; quae hac de cauſa ei gratiſſima fuit, atque in eius tutela, magnoque apud cultores eius in honore; quapropter Virgilius (2):

Populus Alcidae gratiſſima, vitis Iaccho,
Formoſae myrtus Veneri, ſua laurea Phoebo.

& Phaedrus (3):

Olim, quas vellent eſſe in tutela ſua,
Divi legerunt arbores: Quercus Iovi,
Et Myrtus Veneri placuit, Phoeboque laurea,
Pinus Cybele; populus celſa HERCULI.

Homeri Scholiaſtae adnotant (4), hac populo Herculem ſe coronaſſe, devicto Cerbero; eaque uſum libenter docet Servius (5) ob duplicem foliorum colorem, quibus geminos labores ſuperorum inferorumque teſtari poſteris maxime probavit.

TA-

(1) Eliacor. Prior. Cap. XIV. (2) Ecl. VII. verſ. *61.*
(3) Lib. III. Fab. XVII.
(4) Iliad. Lib. N. verſ. 389. Lib. Π. v. 482.
(5) In praenotatam Virgilii Ecl. VII. v. *61.*

TABULA XXVI.

HERCULES AQUILEGUS.

PErrara eſt haec Gemma Sarda, in qua eximio exquiſitoque antiquo opere ſculptus eſt HERCULES AQUILEGUS dictus, qui, ut memorat Pauſanias (1), apud Troezenios aquam invenit, & deduxit. Apud nonnullos Scriptores FONTINALIS adpellatus eſt, nempe Fontium repertor, & deductor, ut beneficiis eos populos ſibi gratiſſimos redderet. Ferunt Herculem iter per Africam facientem maxima tum laſſitudine, tum ſiti laboraſſe; divinoque monitu pulſata calce pedis petra prope paludem Tritonida, largifluum aquae fontem manare feciſſe, ſitimque ſuam reſtinxiſſe; quod egregie deſcribit Apollonius Rhodius (2), cuius deſcriptionem adtuli in Muſeo Florentino (3), dum aliam Gemmam adſimili emblemate ornatam exponerem. In ea ſiquidem, quae primum Clariſs. Senatoris Bonarrotii fuit, mox a me emta in mea Cimelia migravit, (e quibus dum eam nobili viro (4), ſed tam iniquo facinore infami, oſtenderem, mihi ille ipſe apud me hoſpes ſubripuit, cuius nomen ad aeternum eius dedecus indicare poſſem, ſed taceo.) ſculptus cernitur Hercules admota ad rupem amphora aquam profluentem excipiens; in hac vero Sarda plurimi aeſtimanda, Hercules itinere feſſus, altero genu innixus ſcopulo, altero pede ſtans, aquae fontem, quem

e rupe

(1) In Corinthiacis Cap. XXXII. (2) In Argon. Lib. IV. v. 1441.
(3) Vol. II. Tab. XIV. num. IV. vide pag. 38. 39. 40.
(4) Patriam taceo honoris gratia, nomen honeſtatis cauſa; vivit tamen adhuc in quadam Etruriae urbe; mihique narratum eſt, Romae eam vendidiſſe.

e rupe eduxit, dextrae manus digito indicat, quaſi gloriae & virtutis ſuae monimentum ſempiternum; ipſamque e rupe manantem aquam ſtupenti ſimilis contemplatur. Hinc Fontium cultores non ſolum Nymphas, ſed & ipſum Herculem aquarum tutelare numen devenerati ſunt; quod & oſtendunt votivae inſcriptae arae, quas indicavimus.

TABULA XXVII.

HERCULES DEFENSOR.

MUltarum coronarum honorem uni tantum HERCULI tribuit Vetuſtas, multis de cauſis. Spectatur occurritque in antiquis ſculpturis capite interdum diademate cincto; interdum, ut vidimus, oleaginea corona, itemque laureo & hederaceo ſerto & populeo, atque etiam ex apio redimitus. Radiatum quoque & circa caput multis aſtris inſignem propoſuimus in Theſauro Gemmarum Aſtriferarum (1); quam collectionem doctis Antiquitatum cultoribus valde placuiſſe, multiſque laudibus eos probaſſe, non una eſt cauſſa cur noſtris laboribus, quibus de eorum Genio ſtudiiſque optime mereri cupimus, multa cum animi iucunditate gratulemur. Querceam coronam, quae Iovis propria eſt, HERCULI quoque ab antiquis Mythographis tributam, complura monumenta antiqua teſtantur. Singularem Gemmam Amethyſtum e Theſauro

n Me-

(1) Vide Tom. I. Tab. CXXI. pag. 155. Tom. II. ubi inluſtratur.

Mediceo in Muſeo Florentino produxi (1), in qua Herculis caput faberrime inſcalptum, ornatum eſt querna corona, taeniolis pendentibus religata. Probe Herculi quoque quernam coronam convenire diximus ob invictum eius animi robur, ſummamque virium animi, & corporis praeſtantiam, vel tamquam Deo ΣΩΤΗΡΙ, *Servatori*, atque ut legitur in antiquis Inſcriptionibus, *Conſervatori*, & *Defenſori*; qui luſtrato terrarum orbe, immania monſtra delevit, ſceleſtos homines interemit, genuſque humanum, uti fabulabantur, ſervavit incolumem, & optatae ſecuritati ac tranquillitati reſtituit. Quernam vero coronam ei ſacram eſſe voluerunt alia quoque de cauſa, cenſentes ei fore gratiſſimam, quia traditum eſt, ab eo ſatas duas quercus ad aras Iovis cognomento *Stratii* in Ponto circa Heracleam, teſte Plinio (2).

In hoc Herculis capite exſtanti opere Chalcedonio inſculpto quid nam primum laudem, incertus haereo. Fateor me etiam in calculo ferendo de eius antiquitate aliquantulum haeſitare; nam cum in Herculis imaginibus capilli breves, & criſpi ſint, quid novitium plane in eo adparet, dum circa collum veluti in cirros revolutos defluere crines cernimus. Sed quamvis hoc opus Scalptori non nimis ab aetate noſtra remoto tribuamus; aio tamen antiquis caelaturis minime cedere, ſed cum praeſtantioribus comparari iure ac merito poſſe; multumque gloriae aureo illi ſeculo tribuendum, in quo, reſtitutis in Italia artibus, Glyptographice ad eum honoris, dignitatis & praeſtantiae fa-

(1) Vide Vol. I. Tab. XXXIV. pag. 76. & 77.
(2) Hiſt. Nat. Lib. XVI. Cap. XLIV.

faſtigium evecta eſt, ut Gemmarios Opifices habuerit, qui antiquis vel proximi, vel interdum pares, aequa gloriae palma certantes, habiti ſunt; inter quos & Artificem hunc recenſeo, qui ſtupendum hoc HERCULIS caput exquiſitiſſima arte exſcalpſit.

TABULA XXVIII.

HERCULES SENESCENS.

VEteres Sculptores, qui in ſuis operibus accurati erant, & Mythologiae hiſtoricis monumentis & regulis inhaerebant, quum HERCULIS duodecim labores, & inluſtria geſta ordinatim referrent, illud religioſe obſervabant, ut aetas ſingulis aerumnis apta, ac propria ei conveniret; adeo ut primum facinus ei adgredienti iuvenilis forma reſponderet eumque deſignaret; in ſecundo & tertio paullo adultior; in quarto, quincto, & ſexto virilis; in reliquis vero per gradus tum effigies, tum corporis membra maiorem aetatem Herois repraeſentarent. Id potiſſimum in ſepulcralium Sarcophagorum emblematis, quae HERCULIS geſta referunt, obſervavi, quum ex his plura exſtent in Florentinis Muſeis, ex quibus praeſtantiora in lucem protuli. Alterum adhuc ſupereſt, quod in Muſeo Nicolinio accurate delineandum curavi, quod in meis Supplementis proferam. Id ipſum obſervare lubet in hoc HERCULIS capite, quem ſummo artificio eximius Artifex ſculpſit, cuius nomen tribus primis eius nominis litteris declaratur in Gemmae area, nempe ΑΔ. quibus ΑΔΜΩΝ indicatur, inſignis Gemmarum Scalptor, cuius alterum opus Sardae inciſum adfertur a Cl. Stoſchio

Tab.

Tab. I. In ea ſpectatur HERCULES ſtans, virilis aetatis, & iam ad ſenium vergentis, athletico corpore, leonina pelle ad collum adligata, atque e tergo dependente, qui ſiniſtra manu erectam clavam tenet; dextera vero ſcyphum ori admovet, adeoque quia vini flagrantiſſimus fuit, HERCULES BIBAX inſcribitur. Nec rarum eſt Artificum praeſtantiſſimorum nomen duabus vel tribus primis litteris in Gemmis expreſſum, quod alibi adlatis exemplis obſervavimus, Profecto ADMON huius inſignis operis Caelator, HERCULIS vultum ita exquiſito emendatoque ſtudio, & arte expreſſit, ut tenuem quamdam maciem, ſenio properante, cum acerrimo robore commiſcuerit; adeo ut nihil in tanta laborum difficultate deſiderari poſſit. Criſpati capilli, barba horridula, intortis crebris cirris, praepingue collum, rugoſa frons, remiſſa aliquantulum labia, opus omnibus numeris abſolutum perſpicue oſtendunt, ADMONE dignum.

TABULA XXIX.

HERCULES EBRIUS.

HERCULES monſtrorum efferatorumque hominum domitor, a ſolo Baccho, nempe a vino domitum ferunt veteres Mythologi, teſtanturque antiqua ſculpta monumenta; neque eum iuvit hederacea corona, qua caput ſuum revinxit; ſed eo ingurgitatus virilem vultum paene mutavit, amiſitque terribilis praeſentiae ſuae dignitatem: quae licet difficillima ſint, ut probe in ſculpta imagine ebrioſi hominis paſſiones omnes exprimantur & eluceant; tamen ſagaciſ-

ſimus

ſimus huiuſce anaglyptici operis e Chalcedonio Artifex ita omnes eximio artis magiſterio ad vivum expreſſit, ut nil ſupra deſiderari poſſit. Oculis emiſſiciis, quales ebriorum eſſe ſolent, inter iram & metum, os patulum languentium more, totum vultum quodammodo contractum, virili ſuo decore & robore ſpoliatum, miro opificio effinxit; pro leonina pelle, neglectam, & incompoſito nodo coniunctam chlamydem humeris dedit. Fuit HERCULES adeo vorax, & multibibax, ut Lepreum, a quo ad compotationem provocatus fuerat, uter plus biberet, longe ſuperaverit (1).

TABULA XXX.

HOMPHALE.

DOcet Mythica Hiſtoria, Herculem HOMPHALI Iardanis Lydorum regis filiae a Mercurio venditum fuiſſe, cui ſervivit, eique devicti leonis Nemeaei exuvias, & clavam donavit (2); quibus armis heroicis, ſubiectoque ſibi invicto monſtrorum domitore adeo ſuperbiit femina, forma & ſagacitate praeſtantiſſima, ut ea induerit, & in conſpectum eius prodierit. Complures Artifices Gemmarii eam obliquo vultu frequenter inſculpere conſueverunt; noſter vero, ut artis ſuae ſedulitatem ac peritiam oſtenderet, integro vultu nobis ſpectandam propoſuit; ornatoque eius capite leoninis iubis, pulchritudinem oris cum horrore quodam,

(1) Vide Athenaeum Deipnoſoph. Lib. X. pag. mihi 410. & Macrobium Saturn. Lib. V. Cap. XXI.

(2) Ex Apollodoro Biblioth. Lib. II. Vide & Muſei Flor. Vol. I. Tab. XXXVIII. & XXXIX. pag. 85.

ut ita dicam, amabili, conmiſcuit, & utrumque ſimul contemperavit.

TABULA XXXI.

LEO MITHRIACUS.

AD Mithriaca referri poteſt haec Gemma eximio opere inſcalpta, quae exhibet Leonem Tauro inſidentem; cuius caput unguibus dextri pedis anterioris lancinat, & operit; quod emblema ad Solis virtutem declarandam pertinet. Non ſolum in toreumatis marmoreis, verum etiam in Gemmis haec hieroglyphica ſpectantur; cuiusmodi plura exempla inter meas Gemmas Aſtriferas habentur, de quibus luculenter & pererudite Celeberrimus amicus meus Ioannes Baptiſta Paſſerius diſſeruit (1). Spectatur Deus Mithres (qui idem ac Sol eſt) cultro taurum iugulans, (2) quo emblemate Solis invicta virtus deſignabatur. Initiati Mithriacis ſacris taurino ſanguine ſub ſcrobe ſtantes aſpergebantur, atque ita, ut ſtulte credebant, a criminibus, quibus obnoxii erant, purgabantur. Huiusmodi Sacrum *Taurobolium* dicebatur, quod accurate deſcribit, & damnat Prudentius; ſi vero hircino ſanguine conſpergerentur, *Criobolium;* quorum crebra in Saxis Mithriacis mentio. Haec ſacra ad tertium uſque ſeculum, & fere ad Conſtantini Magni tempora perdura-

(1) Vide Vol. I. Tab. CL. CLI. CLII. CLIII. CLV. & Vol. II. a pag. 180. ad pag. 187.

(2) Vide Antonium Van-dale in diſſert. I. de origine ac ritibus ſacri Taurobolii, qui ea congeſſit.

durarunt. Complura erant tum initiantium tum initiatorum nomina, quae memorat Beatus Hieronymus in epiſtola ad Laetam: *Ante paucos annos propinquus veſter Gracchus nobilitatem patriciam ſonans nomine, quum Praefecturam gereret urbanam, nonne Specum MITHRAE, & omnia portentoſa ſacra, quibus* Corax, Gryphius Miles, LEO, Helios, Bromius, Pater *initiantur, ſubvertit, fregit, excuſſit?* Leontica dum perciperent initiati, pro aqua mel ad eorum manus lavandas infundebatur, ut puras a ſceleribus & innoxias ſervarent (1). Leonticorum ſit mentio in compluribus marmoribus, e quorum numero hoc ipſum ſeligimus.

EUSEBIO & HIPPATIO CONS
NONIVS. VICTOR. OLYMPIVS. V. C. ET
AVREL. VICTOR. AVGENTIVS. V. C
TRADIDERVNT. LEONTIKA. IDVS
MARTIAS FEL
DATIALE. ET. CEREALE. CONS. ec.

Suſpicio mihi oborta eſt, initiatos ſacris Mithrae huiusmodi Gemmis, quas deferrent, myſteriorum memores, donatos fuiſſe, quas honoris cauſa accipiebant.

TABULA XXXII.

AGRICOLAE FRUGUM SATORES.

QUamvis novitium ſit hoc opus anaglypticum ex Chalcedonio; tamen Artifex probe obſervavit & ex-

(1) Vide Porphyrium de antro Nympharum.

& expreſſit ſativum tempus iuxta antiquum Kalendarium (1), quod in Novembrem menſem incidebat, Nam huius menſis tutela, & ſignum Scorpio eſt, ex antiquis ſculpturis veteris Kalendarii; in quo haec inter cetera leguntur, ad quae vide Fulvii Urſini Animadverſiones:

SOL
SCORPIONE
TVTELA
DIANAE
SEMENTES. TRITICAR
ET. HORDIAR
SCROBATIO
ARBORUM ec.

quapropter in ſumma area Scorpionem effinxit. Exploratum eſt, apud Aegyptios Nilum exundare & agros adluere Sole Cancrum intrante, ſed areſcente terra dum Scorpionem ingreditur, tunc frugum ſemina ſpargi ſolere, quod ex Plinio diſcimus (2): *NILUS ibi coloni viee fungens, evagari incipit, ut diximus, a Solſtitio, aut nova Luna; ac primo lente, deinde vehementius quandiu in Leone Sol eſt: mox pigreſcit in Virginem tranſgreſſo, atque in Libra reſidet.*

En igitur Aegyptiorum arvorum ſub Scorpionis ſigno cultura. Verum quidem eſt quod mox ſubiicit Plinius: *inarari certum eſt abiecta prius ſemina in limo digreſſi amnis, hoc eſt Novembri menſe incipiente*, quod minime cum Scorpionis ſigno congrueret. Verum haec Gemma eam traditionem reſpicit, quam paullo ſuperius

(1) Vide Gruteri Theſaurum, pag. CXXXIX.
(2) Hiſt. Nat. Lib. XVIII. Cap. XVIII.

rius exponit Plinius, quod nimirum Aegyptii agri ſererentur ſtatim ac Nilus regreſſus in alveum ſuum remeaſſet. *Vulgo credebatur, ab eius deceſſu ſerere ſolitos: mox ſues impellere veſtigiis ſemina deprimentes in madido ſolo; & credo antiquitus factitatum*. Haec omnia mirifice hanc Gemmam dilucidant, quae multum eruditionis continet.

Non boves, ſed equos aratrum trahentes ingenioſus Scalptor exhibuit; quod equis, non bobus aliqui populi utantur. Duobus quoque aratris proſciſſam terram apud Orientales diſcimus ex antiquo Epigrammate Florentini Codices Graeci, quod adfert Celeberrimus P. Montfauconius (1), qui etiam ex eo adfert inciſam aere picturam, qua Heſiodi Codex ornatur, in quo ſingula ad arandum adhibita inſtrumenta exhibentur. Illud etiam notandum, quod equos aratores praeit agricola, fruges ſerens, quae ab aratore ſubſequente terra obruuntur; quod contra apud nos Etruſcos contingit: nam primum proſciſſa terra, ſulciſque in ea a bobus aratoribus impreſſis, mox frumenta ſeruntur, & deinde agricolae triticum & fruges congeſta terra occulunt.

TABULA XXXIII.

BIGARIUS.

SCalptor huius elegantis Gemmae exſtantis operis ex Chalcedonio bicolori, ut omnes ingenii ſui vires

p in

(1) Palaeograph. Lib. I. pag. 8. & 9.

in effingendis equis currentibus oſtenderet, bigae agitatorem incautus neglexit, eumque non apte locavit; quod oculis ſpectantibus gratum minime eſſe poteſt. Equorum crura nimis procera elaboraſſe mihi videtur. Sed longe aliter eximius antiquus Scalptor Gemmarius Lucius, qui Sardae inſcalpſit Victoriam agitantem bigam, quam currui inſiſtentem effinxit, utroque genu curvato (1).

Rarum cenſebam videre Aurigam Bigarium ita expreſſum; ſed alterum exemplum poſtea mihi occurrit in eximia Sarda Theſauri Galliarum Regis, adlata in Mariettano Opere Tab. CXIX. quae exhibet Victoriam alatam, equi currentis caudae eodem modo inſiſtentem. Porro in noſtra Gemma, quod obſervandum eſt, equus toto corpore pulcherrimis maculis diſtinguitur; quod multo cum artificio a Scalptore, favente lapilli natura, factum eſt. Protuli in Par. II. Inſcriptionum antiquarum, quae exſtant in Etruriae Urbibus, equorum victorum in ſtadio eximium laterculum pag. 436. ex archetypo Muſei Medicei, in quo Africanus equus Ma-cul*oſus* adpellatur.

A TABULA XXXIV.
AD TABULAM XL.
FEMINARUM CAPITA IGNOTA.

SPectandae heic proponuntur multae imagines FEMINARUM IGNOTARUM, quae etſi nihil eruditionis habeant, tamen in tam inluſtri Gemmarum ſylloge

(1) Vide in Stoſchiano Opere Tab. XLI.

loge minime praetermittendae erant; quod unaquaeque tum opificio, tum arte, multaque etiam venuſtate atque elegantia ſuperbiat, & oſtendat quam mira moliri poſſit divinum hominis ingenium.

Dum ſpectantium oculi tam multiplici varietate formarum, cultus veſtium & capillorum, blanda voluptate capiuntur, ipſique optimum de his iudicium ferre poſſunt, ac multo magis ſi ante conſpectum ſuum archetypa ipſa haberent, nolo eruditorum Lectorum aures longis ambagibus, & puris putisque verbis ac deſcriptionibus obtundere. Profecto in ſingulis gratia, nitor, venuſtas, exquiſitum praeſtantium Artificum noſtri aevi opificium emicat ac perſpicue adparet.

Frequenter occurrunt Gemmae nobiliſſimae, quae formoſarum mulierum imagines praeferunt vel Dearum ſpecie, vel earum quae Bacchum in Dionyſiaca pompa comitabantur. Hae Gemmae dono dabantur vel ab amaſiis, vel propter virtutem ac merita ab inluſtribus Proceribus, qui earum amicitia fruebantur. Ne vero haec dona muta eſſent, rogabantur celebriores Poetae, ut ſculptam imaginem, & ipſam feminam praeclaris dotibus ornatam carminibus celebrarent; quod quum in uſu praeſertim eſſet initio Saeculi XV. vel XVI. perlubet hoc Epigramma Herculis Strozae adferre in marmoream Beatricis Nolanae Imaginem, quam Ambroſius Leo Nolanus adamavit.

Qui rigidi pars montis eras, nunc pulchra puellae
Ora refers, debes iam lapis Artifici.
Sed formoſa tibi debet magis ille, Beatrix,
Cui data de vultu gloria tanta tuo.
Artifici non parta manu tibi fama; ſed illi
Nomine parta tuo, debet & illa tibi.

Enthea

Enthea turba tamen tantum ſubiungit honoris,
Ut non priſca magis ſecla canant Iopen;
Iam ſuperata Gnidos, velataque forma Diones,
Iam quocumque ſilet marmore Praxiteles.
Plus igitur de te, qui confert plura, meretur:
Plus bona victurae carmina laudis habent.
Vincere quis tentet ſpirantia ſigna Dipoeni?
Et tamen illa ſitu longa ſenecta premit.
Carmina ni fuerint, Ephyreia quis ſciet aera?
Quis te, ſi taceat, Tyndari, Maeonius?
Semper inexſtincti divino carmine Vatis
Quod peritura tulit dextera, vivet opus.

Alterum mox ſubiungitur:

Haec, quam conſpicio, numquid Dea Cypria? numquid
Candida Phidiaco marmore Paſithee?
Neutra quidem; alterutram nemo mihi deneget eſſe,
Tam placet ore, genis, lumine, fronte, comis.
Non Venus haec, non ulla Charis, ſed pulchra Beatrix,
Quae meruit fauſti nominis augurium.
Scilicet Ambroſi, quo Nola ſuperbit alumno,
Haec data carminibus concelebranda tuis.
Hanc Venus, & nati ſimul effinxere volucres,
Eſſet ut Aonio concupienda Viro.
Ergo tot una tenet mortali corpore dotes,
Vix quot in aſtrigeris axibus ulla tenet.
Haec mortalis adhuc; ſed cum ſe membra reſolvent,
Aeternum vivet nectare & ambroſia.

Nec tantum a Viris, verum etiam a Feminis amicis anuli cum gemmis donabantur; quod eiusdem celeberrimi Poetae ſequens Epigramma docet, cuius primos tan-

tantum verſus profero, ne longior, quam par eſt, ſim.

Annule, dulce mihi dilectae munus Amicae,
Annule, delicias inter habende meas.
Tu licet excellas auro pretioſus, & apte
Gemma ſit Artifici clauſa magiſterio:
Eſt aliquid, mihi quo meruiſti gratior eſſe,
Scilicet in nivea te tulit illa manu.

TABULA XLI.

POETRIAE IMAGO.

IN recenſione Gemmarum huius Dactyliothecae adnotatum eſt, hanc eſſe imaginem POETRIAE, quae Onychi bicolori praeſtanti manu antiqui Artificis inſcalpta eſt. Id minime negandum, ſi ramuſculus ille e delphica lauru decerptus ſit; quam manibus praeferre ſolet ipſe Apollo Poetarum Dux, & propitium Numen, cuius Simulacrum tum in numis tum in ſculpturis marmoreis & gemmis frequenter occurrit, vel capite laureato, vel manibus praeferens lauri ramum; quod luculenter obſervavi in meo Syntagmate de Diis Thallophoris. Si vero, ut mihi videtur, ramus ille ex olea ſit, minime ambigendum eſt, hanc imaginem referre PACEM DEAM, quae in numis exhibetur dextra haſtam, ſiniſtra gerens olivae ramum. In ſaecularibus feſtis carmine cum ceteris Diis Pax celebrabatur, Horatio teſte (1):

Iam Fides, & PAX, & Honor, Pudorque
Priſcus, & neglecta redire Virtus
Audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.

(1) In fine Epod.

TABULA XLII.

POETAE CAPUT.

INter praecipuos honores, qui Poetis ſacrorum certaminum victoribus dati ſunt, memorantur coronae, ſtatuae, & tituli, egregia ſpectatae virtutis praemia. Caput huiuſce Poetae mihi ignoti, quod faberrimo opificio ab optimo Scalptore Onychi inſcalptum eſt, laurea ornatum obſervatur. Horatius poſtquam carmina ſua aeternum duratura adſeruit, ita de ſe ait (1):

- - - - - Sume ſuperbiam
Quaeſitam meritis, & mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Inſigne quidem ſuorum laborum decus & ornamentum: quemadmodum enim triumphali curru vecti Imperatores a Victoria coronantur, uti numiſmata oſtendunt; ita Poetae, carminibus in ludis victoriam conſecuti, a Muſis coronati finguntur. Eumdem honorem Poetis non ſolum Graeci, verum etiam Romani in certamine Iovis Capitolini habuerunt; quod edita in Gruteriano Theſauro Epigrammata teſtantur.

TABULA XLIII.

HIPPOCRATES.

EXſtant Coorum numi cum imagine Hippocratis Medicinae parentis, in cuius honorem cuſi ſunt, qui-

(1) Carm. Lib. III. Ode XXX.

quibus cum haec inſignis Gemma conferri poteſt, in qua eius vultum periti inſcalptum agnoſcunt. Habes alteram Gemmam a me editam in Florentino Muſeo Tab. XLI. Vol. I. quam eius imaginem praeferre nonnulli cenſuerunt. In utraque recalvaſtro capite effictus, miti ac placido vultu cernitur; at in noſtra Gemma multum aetatis praefert, quam etiam numus cum eius imagine apud Fulvium Urſinum Tab. LXXI. oſtendit.

TABULA XLIV.

ANTISTHENES PHILOSOPHUS.

RES ſane perpulchra, & iucunditatis plena ſpectare veterum Philoſophorum imagines; quod ſi illae ſummo exquiſitoque opificio Gemmis inſcalptae ſint, praeter voluptatem his, qui eas geſtant, neſcio quid gloriae ambitioſo ſplendore praeſeferunt. Perrara haec gemma has dotes oſtentat, quum eximia arte Sardae inſcalptam exhibeat imaginem celeberrimi Philoſophi Antisthenis Athenienſis, qui exſerto brachio manuque loquentium more expreſſus eſt. Siquidem tum bello, tum pace clarus fuit: nam in Tanagrenſi pugna fortiter ſe geſſit; mox initio Gorgiam ſummum Oratorem audivit; deinde totum in Philoſophiae adytis meditatione adſidua ſe occuluit, Socratis diſcipulus factus, a quo tollerantiam addiſcens, tranquillitatis eius imitator effectus, Cynicam primus ſectam inſtituit, principſque in ea fuit. Laborem, & virtutem felicem & beatum conſtituere hominem dixit; eoſque qui cuperent immortales eſſe, pie vivere, ac iuſte oportere, docuit (1).

TA-

(1) Vide eius Vitam apud Diogenem Laert. Lib. VI. Segm. X.

TABULA XLV.

DIOGENES.

CUnctis magnis Regibus, Philippo, & Alexandro nequidem excepto, ſe feliciorem cenſuit DIOGENES Sinopenſis Cynicus, cuius imago exhibetur in hac praeclari operis Gemma ex Smaragdo. Integra facie, non obliqua ſpectatur idem Philoſophus ſculptus in Sardio antiquo lapide, quem protuli in Muſei Florentini Vol. I. Tab. XLII. num. VI. Apud Leonardum Auguſtinium in Gemma ſtans in dolio ſculptus eſt, adſtante alio Philoſopho (1).

TABULA XLVI.

SOCRATES.

IN effingenda SOCRATIS Imagine certarunt ingenio & opificio inter ſe ſummi Artifices Gemmarii, inter quos AGATHEMERUS eminuit; cuius Gemma Socratica, adiecto eius nomine, ſpectatur in Stoſchiano Opere Tab. IV. Huius noſtrae Dactyliothecae Gemma Iaſpis eſt pulcherrimus recentiore aevo affabre inſcalptus. Tanta Socratis, eo adhuc vivo, fuit fama eius virtutis, & Philoſophicae doctrinae, quam Athenis omnium primus e caelo deduxit, ut veteres eius imaginem in annulis ſcalptam geſtare ſtuduerint, ut ante oculos & virtutem ipſam, & bonos mores haberent, memores Oraculi, quo omnium ſapientiſſimus iudicatus eſt:

Ἀνδρῶν,

(1) Par. II. Tab. XCIV.

Ἀνδρεῶν ἁπάντων ΣΩΚΡΑΤΗΣ σοφώτατος.

Mortalium unus SOCRATES vere ſapit.

Multa de eius imagine a Chifletio adnotata ſunt, quae vide.

TABULA XLVII.

HERACLITUS.

PErraram HERACLITI praenobilis Philoſophi imaginem Chalcedonio exſcalptam a praeſtantiſſimo Opifice proferimus, in qua quidquid ars labore, ſtudio, ſedulitate conficere valet, id omne perfectum cernimus. Moerorem ipſum in eius vultu expreſſum videmus; nam hic Philoſophus vitam adeo miſerabilem, & luctuoſam exiſtimavit, ut in publicum nunquam prodierit, quin animadverſis iis, quae homines agerent, & paterentur, humanis caſibus illacrimaretur. Hodie & nos HERACLITUM imitari in multis quae contingunt cogimur. De hac Imagine conſulendus Bellorius, qui inter Imagines Illuſtrium Philoſophorum e Mediceo Muſeo affert marmoream Iconem HERACLITI; eiusque Herma ſpectatur in Muſeo Capitolino, quam editam vide in Vol. I. Tab. XII. & XIII.

TABULA XLVIII.

AESCULAPIUS.

EX ſerpente virgae obvoluto patet hanc eſſe AESCULAPII imaginem in hac gemma inciſam, quae

vulgo *Corniola* appellatur. Simulacrum enim Aesculapii Gortinii, ut refert Pauſanias, veris ſerpentibus circumſeptum erat; alterum vero Phidiae opus celeberrimum, teſte Athenagora (Legat. pro Chriſtian. cap. 17.) ſerpentem manu comprimens apparebat. Sed Albritius de imaginibus Deorum hoc ipſum luculentius confirmat, dum eius imaginem ita deſcribit, ut omnino huic protomae reſpondeat: Eius, inquit, *imago erat homo quidam cum barba prolixa* (ut videre eſt in hac gemma) *cuius manus dextera barbam tenebat, ſiniſtra baculum cum ſerpente geſtabat intorto*. Hic probe capillatus apparet, quamvis Aegyptii illum calvum finxerint, ut ait Syneſius, ad eius ſenectutem oſtendendam. Stroppio caput ornatur, ut in gemmis Maffeianis To. 2. Tav. 54. Hoc utebantur ornatu ſapientes, philoſophi, vel etiam poetae, ut videre eſt in Muſei Capitolini To. 1. pag. 46. Stroppus autem eſt, ut ait Feſtus, & ut Ateius philologus exiſtimat, quod Graece στρόφιον vocatur; & a Prudentio *torta infula* (contra Symmach. lib. 2. V. 1085.) Quare optime Cuperus (Apoth. Hom. p. 138) dixit: *Sunt igitur ſtroppi, & ſtrophia diademata tortilia*. Erant enim diademata, taeniae, extenſae, & minime obvolutae. Suidas vero ſtroppum appellavit στέμμα. Cur Aesculapii imaginibus ſerpentem, & bacillum addiderint antiqui Mythologi, ex hoc factum eſſe arbitratur Macrobius (Saturn. lib. 1. c. 20.) quod ſerpens vigilantiſſimum ſit animal, quae res ad tuendam aegroti valetudinem maxime apta eſt. Bacillum autem habet nodoſum, ut idem eſt auctor, quod difficultatem ſignificat artis: Ea enim longa eſt, teſte medicorum principe Hippocrate, vita brevis, experimentum fallax.

TA-

Digitized by Google

TABULA XLIX.

PHILOSOPHI ſive POETAE INCOGNITI CAPUT.

Rerum antiquarum peritum iudicem conie&turis uti non decet; quas & ego reiiciendas cenſeo: ſi vero quid vero ſimile praeferant conie&turae, & ſolidae rationes adferantur, minime reiiciendas arbitror. Habemus & in hac Gemma inſcalptum ignoti PHILOSOPHI caput. Sed conferenti mihi Imagines Illuſtrium Virorum a Fulvio Urſino, atque ab aliis Antiquariis editas, magnam inter hanc & eas ſimilitudinem invenio, ut ſuſpicer EURIPIDIS effigiem hanc perraram Gemmam praeferre. Sed nihil adfirmo, peritiorum iudicium expoſtulans.

TABULA L.

ALEXANDER MACEDONUM REX.

Parvo in lapillo quanta radiat operis praeſtantia, quam ingens Scalptoris peritiſſimi ſtudium, quantum iudicii, quantum etiam elegantiae emicat ac nitet! Bellatoris omnium maximi & invi&tiſſimi effigies, nempe ALEXANDRI Magni Macedonum Regis, exhibetur, non quidem mortali ſpecie, ſed divina; nam Libyci Oraculi monitu pro Deo, Iovis Hammonis filio, haberi voluit; quapropter honoris cauſa cornubus eius divinitatis inſignibus ornari voluit, uti eius numiſmata aurea & argentea oſtendunt. Idem exemplum ſecutus eſt Lyſimachus, aliique eius ſucceſſores,

Diadema, quo caput cingitur, occultant capilli, pendentes vero adparent lemniſci. Collum praepingue eſt, & quale athleticis membris Herculis convenit; ut hinc etiam eius divina origo eluceat: fuit enim Hercules tutelaris Genius, & propitium numen Macedonum Regum, a quo genus ſuum ſe ducere maxime gloriabantur; quapropter in eorum numis quandoque Herculis ſpecie exhibetur. Sed ſi quis velit in hac Gemma ſculptum potius Lysimachi vultum, eius iudicio, & rationibus minime refragabor. Lyſimachi vultus pulchrior in antiqua Gemma Medicea occurrit; Alexandri vero cum pulchritudine & robore conmixta gravitas parvum inter eorum imagines diſcrimen conſtituit.

TABULA LI.

PYRRHUS EPIROTARUM REX.

QUamquam non deſint antiquarum rerum peritiſſimi Interpretes, qui in hac effigie Hannibalem, ſive Hasdrubalem, acerrimos Romani nominis hoſtes, expreſſos cenſeant; idque etiam ex emblemate, ſeu Symbolo Karthaginis ſculpto in clypeo, nempe equo ociſſime currente, arguunt; tamen communem ſequor multorum Antiquariorum opinionem, qui PYRRHUM Epirotarum Regem ſculptum exiſtimant, de quo, quum e Theſauro Mediceo tres eximias veteres Gemmas proferrem Tab. XXV. non pauca adnotavi. Alexandro Magno tum adfinitate, tum egregia virtute, invictoque animi robore proximus fuit. Antiqua archetypa frequenter imitanda ſibi proponunt egregii, qui noſtra aetate florent, Gemmarii Scalptores; qui in eius effi-

effigie exhibenda multum ſibi laudis comparant; verum opus eſt ſummo ſtudio & labore in eius vultu integro exprimendo, in quo bellicus emicat terror, incomta barba, ſupercilia graviter contracta, oculi martialem ignem oſtendunt, qualis in ſuis ſcriptis a Plutarcho pingitur, qualisque truci ac feroci adſpectu in ipſo bellorum ardore fuiſſe fertur.

TABULA LII.

HANNIBAL KARTHAGINENSIS.

SCalptores Gemmarii, qui propiorem nobis aetatem, & hanc noſtram ſuis eximiis operibus ornarunt, & ornant, ſi antiquis monumentis exhibendis ſedulam navarent operam, nihil de ſuo penu addentes, nil contra Antiquitatis regulas, & praeſcripta molientes, maiori laude nomen ſuum poſteritati commendarent. Fatendum eſt, imaginem hanc exquiſitiſſimo opificio anaglyptice Chalcedonio excalptam inter eximias numerandam eſſe, in qua aliqui ex coniecturis cenſent ſculptum eſſe HANNIBALEM; verum quia galeam inuſitatae formae, pinna ex ea pendente, eius capiti aptavit Caelator egregius, & thoracem quibusdam ornamentis inſignivit, quae remotiori aetati non conveniunt, peritiam ſuam hiſce parergis non parum obſcuravit; qui etiam eius vultum nimis placidum effinxit: quare crediderim, ſpecie ferociſſimi Bellatoris exhibuiſſe ſua tempeſtate effigiem alicuius Militis, ſive Ducis, rebus bello geſtis clari, quam ipſe vel amico roganti aut emtori dederit, vel in aureo annulo ipſe detulerit.

TA-

TABULA LIII.

CAPUT IGNOTUM.

HAnc quoque Gemmam alicuius praeclari Viri effigiem nobis incogniti praeferre cenſeo: ſed neſcio quid portentoſum ingenioſus Artifex nobis propoſuit in ornando eius capite; ſiquidem nec diadema, nec radiatam coronam audeo adpellare. Exſtat Florentiae in Muſeo Marchionum Nicoliniorum marmorea protome virilis, cuius caput loris duplici reticulato ordine diſpoſitis revinctum eſt; quam ſtudii cauſa mihi delineandam curavi, dum putarem facile referre poſſe celebris alicuius Athletae imaginem, eo quod in ſacris certaminibus in more poſitum fuerit, non ſolum manus ceſto armare, ſed etiam caput, dum in quibusdam ludis capite praeſertim inter ſe concurrentes decertarent; quam conſuetudinem nondum accurate expendi. Siquidem differt a ſchemate propoſito a Raph. Fabretto; non enim ἀμφώτης cernitur loris coeuntibus ſub mento religata, quae in Pugilis capite ab eo prolato cernitur; ſed lora duplici ordine per gyrum ambiunt caput, quae a duabus in crucem in vertice coeuntibus fulciuntur. Huiusmodi effigies affabre ſculpta quamdam cum Nicoliniana pervetuſta marmorea protome, armato in hunc fere modum capite, ſimilitudinem praefert.

TA-

TABULA LIV.

NUMA POMPILIUS ROMANORUM REX

IN numis argenteis Calpurniae gentis occurrit caput NUMAE POMPILII diademate coronatum, in quo ſcriptum NUMA (1); nam ab eo & Calpurnii & Pomponii originem, & ſummam ſtirpis antiquitatem ac nobilitatem traxiſſe, ac derivaſſe gloriabantur. Ipſe barbatus exhibetur, adſimili effigie, quae ab egregio Artifice exſcalpta eſt anaglypho opere in Chalcedonio, quam heic exhibemus. Cur vero in Gemmis adpareat velato capite, adlatis coniecturis ad alia detorquent Leonardus Auguſtinius, & Paulus Alexander Eques Maffeius, quos vide (2). Fretus autoritate Livii rationes adtuli in Muſeo Florentino, (3) cur NUMA POMPILIUS velato capite, vota & ſacra facientium more, ſculptus ſit; nam hoc habitu primus poſt Romulum, quadrageſimo aetatis ſuae anno, omnium ſuffragiis, Curibus Sabinorum per Legatos adcitus, Romanorum Rex ſalutatus memoratur. En diſertiſſimum Livii teſtimonium (4). *Adcitus ſicut Romulus augurato in Urbe condenda, regnum adeptus eſt, de ſe quoque Deos conſuli iuſſit. Inde ab Augure, cui deinde honoris gratia publicum id perpetuumque ſacerdotium fuit, deductus in arcem, in lapide ad meridiem verſus conſedit; Augur ad laevam,*

t EIUS

(1) Vide in Theſauro Morelliano Vol. I. Tab. II. num. V. & Tab. III. num. II.
(2) In Par. I. *le Gemme figurate* Tab. I.
(3) Ad Tab. 1. Vol. I. pag. 5. & 6.
(4) Lib. I. Hiſt. Rom.

EIUS VELATO CAPITE, *Sedem cepit ec.* Accedit Plutarchi teſtimonium (1), qui eum velato capite, ſolemnibus auſpiciis, & precationibus regnum adeptum fuiſſe adfirmat.

TABULA LV.

LUCRETIA.

ALIO modo in perrara Gemma antiqui operis a me edita in Muſeo Florentino Tab. I. num. III. effiēta eſt imago LUCRETIAE, forma, ſpectataque caſtitate inter Romanas ornatiſſimae; nam incomti eius capilli negligentiore cultu revincti ſunt; ipſa vero vultu moerorem oſtendit ob inopinatum dedecus vi corpori ſuo, non animo inlatum a Sexto Tarquinio, Superbi Regis filio, infixumque in pectore gerit gladium. Aliter vero aetate nobis proximi Scalptores Gemmarii eam effingunt; cuius exemplum eſt perpulchrum hoc opus Chalcedonio exſcalptum, in quo LUCRETIA partim nudo pectore, partim amicto exhibetur, quae gladio ſe interimit laeta atque intrepida; cuius capitis cultus alicuius Matronae expreſſam imaginem Artifici notam, & tempora nobis propiora perſpicue declarat. Verum Gemma opificio nobilis eſt, & ſpectatu digna.

TA-

(1) In eius Vita.

TABULA LVI.

L. IUNIUS BRUTUS.

QUamquam neoterici Artificis manum redoleat haec imago BRUTI, qui, vindicato Lucretiae dedecore, Tarquinio Regi Romanum ademit imperium, & civium libertatem forti ac magno animo adſeruit, condita Republica, quam annuo cum imperio creati Conſules moderarentur; tamen affabre Onychi inſcalpta eſt haec noſtra imago, adeoque valde commendabilis. Primus Brutus barbatus in antiquis monumentis exhibetur; alter vero Caeſaris interfector imberbis, ut videre eſt in Muſeo Florentino Tab. I. num. IX.

TABULA LVII.

CAIUS MARIUS.

PEritiſſima Gemmarii Opificis manu Chalcedonio exſcalpta eſt imago C. MARII, quae optime reſpondet, maximaque ſimilitudine exprimit antiquam marmoream protomam, quae ſpectatur in Florentino Imperiali Muſeo. Triumphalibus veſtibus & ornamentis decorum doctus Scalptor exhibuit, quae multum dignitatis egregio operi conferunt. Nihil propoſitum eſt, quod ab Antiquitatis regulis recedat. Perlubet tanti Viri geſta exponere pulcherrimo elogio, quod antiquitus ornabat Arretinum Amphitheatrum eius Statuae ſubiectum, quod vetuſtiores Antiquarii, inter quos F. Iucundus Veronenſis recenſetur, nobis ſervarunt, docent-

que

que eorum Codices ſaeculo XV. exarati (1): C. Marius *C. F. Coſ. VII. Praetor. Tribunus Plebis Q. Aug. Tribunus Militum. extra ſortem bellum cum Iugurtha Rege Numidiae* Pro Coſ. *geſſit. eum cepit. & triumphans in ſecundo Conſulatu ante currum ſuum duci iuſſit. tertium Conſul apſens creatus eſt.* IIII *Coſ. Teutonorum exercitum delevit. quinctum Coſ. Cimbros fudit. ex iis & Teutonis iterum triumphavit. Rempublicam turbatam ſeditionibus Trib. pleb. & Praetorum. qui armati Capitolium occupaverant* VI *Coſ. vindicavit. poſt* LXX. *annum patria per arma civilia expulſus. armis reſtitutus.* VII *Conſul factus eſt. De manubiis Cimbricis & Teutonis aedem Honori & Virtuti victor fecit. veſte triumphali. calceis patriciis &c.* Reliqua deſunt fracto marmore. Inſigne opus ac praenobile adſervatur in meo Muſeo, nempe ſegmentum omnium quotquot exſtant maximum, Lithoſtroti quod Praeneſte in Delubro Fortunae ex voto fecit L. Cornelius Sulla, eodem Mario devicto; quod laudat Plinius (2) veluti primum picturae muſivi operis exemplum, quod ea tempeſtate ſtupentes Romani conſpexerunt (3).

TABULA LVIII.

POMPEIUS MAGNUS.

CLarus, diuque feliciſſimus fuit CN. POMPEIUS MAGNUS, qui tres geſſit Conſulatus, totidemque triumphis in Romana Republica iterum Imperator,

(1) Vide Par. II. Inſcript. antiq. Etruriae Urbium pag. 248. ubi & meas obſervationes adieci.

(2) Hiſt. Nat. Lib. XXXVI. Cap. XXV.

(3) Aereae Tabulae inciſum adiecta magnitudine propoſui in Par. III. Inſcription. antiq. Etruriae Urb. Tab. III. & obſervationes adieci pag. XLVIII.

tor, Praefectusque orae maritimae & Claſſis ex Senatusconſulto, celebre nomen ſuum poſteris reliquit. Alexandrum Macedonum Regem aemulandum ſibi propoſuit. Anno aetatis ſuae quinquageſimo octavo victus acie Pharſalica, quum ad Ptolemaeum in Aegyptum confugiſſet, in eius conſpectu, & iunioris filii, capite truncatus pridie natalem ſuum occubuit. Imago haec exquiſito opificio Sardae inſcalpta, expreſſa diligenter eſt ad exemplum aurei & argentei numi, qui adſertur in Morelliano Theſauro Tab. II. num. I. quem vide.

TABULA LIX.

M. ANTONIUS & CLEOPATRA.

PRaeclari Gemmarii Artifices, qui non pecuniae, ſed gloriae ſtudio flagrant, ea ſibi proponunt emblemata, & capita Inluſtrium Virorum, quibus & nomen, & ingens decus ſibi comparare poſſint. Opifex huius Gemmae in Romana Hiſtoria percelebrem MARCUM ANTONIUM cum CLEOPATRA Aegypti Regina, iugatis capitibus, Achati egregio artificio inſcalpſit; cui perſimile opus, ut ferunt, exſtat in ditiſſimo Chriſtianiſſimi Galliarum Regis Theſauro. Ne quid in veſtibus M. Antonii effingendis peccaret, clypeum adpoſuit, duobus lauri ramuſculis ornatum. Praeterea & CLEOPATRAM ſparſis perpulchris comis luxuriantem ex ingenio exhibuit.

Memoranda eſt inſignis Gemma, quinque unciarum altitudinis, totidemque latitudinis, quam profert Celeberrimus P. Bernardus Montfauconius Cap. XVII.

Diarii Italici pag. 242. quam , ut ait , penes ſe habuit , pretio , & Sculpturae ratione ſingulariſſimam ; in qua anaglyptico opere Achati exſcalpti ſpectantur, proprio veſtium, & capitum cultu, M. ANTONIUS laureato capite a dextris , CLEOPATRA vero a ſiniſtris , ad imam usque pectoris partem egregie caelati.

TABULA LX.

FEMINA IGNOTA.

IUre ac merito ii damnantur ac reprehenduntur Antiquarii, qui plerumque ſine iudicio, atque ex ingenio adfirmant, & quid certum ſtatuunt in rebus dubiis; quod omnino vitandum eſt : quapropter in hac ornatiſſimae FEMINAE effigie licet alii agnoſcant vel Cleopatram, vel Berenicem, ego nec agnoſco , & nihil ſtatuo. Illud adfirmo, neoterici Scalptoris eximium eſſe opus, & commendatione dignum.

TABULA LXI.

IULIUS CAESAR.

IN Gemmis antiqui operis imago C. IULII CAESARIS non ſolum exhibetur capite laureato , verum etiam cum lituo Auguratus inſigni, & cum ſtella ei ſacra ante frontem; quod & in numis eius obſerva-

va-

vatur. Lauream perpetuo lubenter geſtavit Senatus Populique decreto; ſtella vero ad eius apotheoſim & caeleſtem originem declarandam pertinet; nam eo exſtincto, edente Auguſto in eius honorem ludos, Veneri Genitrici conſecratos, per ſeptem dies ſtella effulſit, qua creditum eſt eius animam in Veneris aſtrum migraſſe. Artifex huius praeſtantis operis, quod exhibemus, quum ex antiquis monumentis Iulii Caesaris effigiem anaglyptica ſculptura in Chalcedonio accurate expreſſiſſet, ſola corona laurea eum ornavit. Ex ipſo vultu elucet divinum eius ingenium, vigor animi, conſiliorum magnitudo; ſuetus ſimul ſcribere, & legere, dictare & audire; magnus Hiſtoricus, Orator, Mathematicus. Magnifica eius aedificia periere; ſed eius Commentaria, temporum devicta iniquitate atque iniuria, adhuc vivunt, & perennant: proinde apud Lucanum ſic merito gloriatur,

----media inter praelia ſemper
Stellarum caelique plagis, ſuperisque vacavi;
Nec meus Eudoxi vincetur faſtibus annus.

TABULA LXII.

LIVIA.

LIVIAM Livii Druſi filiam, Tiberii, & Druſi matrem, C. Auguſti uxorem omnes norunt; eiusque vitam tam Graeci, quam Latini hiſtorici litteris conſi-

conſignarunt. Quamobrem de ea nihil addam, praeter quae ad hanc gemmam ſpectare videntur. In ea illius caput velatum, laureatumque conſpicitur, quod proprium ſacrificulorum erat. Compertum autem eſt ex Dione (l. 56. pag. 600.) Senatum caeleſtes honores poſt apotheoſin Auguſto, & templum dedicaſſe, & inſuper Sacerdotem ei decreviſſe, quod munus Liviae tributum eſt, quae tunc Iulia vocabatur, & Auguſta, quod eam in filiam Auguſtus vir eius perverſo ordine adoptaſſet. Ea deinde feſtum in Auguſti honorem pariter inſtituit, quod tribus diebus in palatio celebrabat, ut idem Dio (ibid.) adfirmat. Qui hanc caelavit gemmam artifex, ad haec animum intendiſſe putarim, ideoque caput eius tali amictu, & ornatu compoſuit, qui ſacrificantium peculiaris eſt, ut non ſolum ex innumeris Scriptoribus, verum ex totidem marmoribus antiquis patet: quae quum nimium pervulgata ſint, hic recenſere ſupervacaneum putamus. Vide ſis tab. LV. tom 3. Muſei Capitolini, in qua Adriani ſacrificantis ſtatua repraeſentatur capite velato.

TABULA LXIII.

TIBERIUS CAESAR.

Quidquid adulatio iactare poſſit dum Principes laudantur, facile quiſque intelligere poteſt, ſi Velleium Paterculum in ſua Hiſtoria laudantem TIBERIUM CAESAREM audiat. (1) *Tiberius Claudius Nero*

(1) Lib. II. Cap. XCIV.

Nero innutritus caeleſtium praeceptorum diſciplinis, iuvenis, genere, forma, celſitudine corporis, optimis ſtudiis, maximoque ingenio inſtructiſſimus; qui protinus quantus eſt, ſperari potuerat, viſusque praetulerit Principem: Quaeſtor, undevice ſimum annum agens, capeſſere coepit Rempublicam, maximamque difficultatem annonae, ac rei frumentariae inopiam, ita Oſtiae, atque in Urbe, mandato vitrici moderatus eſt, ut per id, quod agebat, quantus evaſurus eſſet, eluceret. Sed quibus vitiis & turpitudinum infamia flagraverit, ex Suetonio in eius Vita ſatis ſuperque exploratum eſt, qui haec ad eius effigiem pertinentia adnotavit (1): *Colore erat candido, capillo pone occipitium ſubmiſſiore, ut cervicem etiam obtegeret, praegrandibus oculis, & qui (quod mirum eſſet) noctu etiam & in tenebris viderent, ſed ad breve, & quum primum a ſomno patuiſſent; demum rurſus hebeſcebant. Incedebat cervice rigida, & obſtipa, adducto fere vultu, plerumque tacitus ec.* Haec omnia tum ex Scriptoribus, tum ex antiquis numis, & marmoreis protomis accurate obſervavit, & egregio opificio expreſſit huius anaglyphi operis Caelator, quem laude dignum cenſemus.

TABULA LXIV.

CALIGULA.

Quid ni haec protome ſaeviſſimum exprimat Imperatorem CALIGULAM nemo dubitabit, qui memoria teneat Suetonii verba cap. 50. in CALIGULAE

× ipſius

(1) Cap. 68.

ipſius Vita, qui de eius forma haec habet: *Gracilitate maxima cervicis* (fuit), *temporibus concavis, fronte lata, & torva, capillo raro, vultum vero natura horridum, & tetrum*. In hujus gemmae occipitio prope cervicem capilli prociores videntur non ingeniti, ſed adſcititii, quod omnino reſpondet Senecae verbis de Conſtantia cap. 18. *Tanta illi palloris inſaniam teſtantis foeditas erat, tanta oculorum ſub fronte anili latentium torvitas, tanta capitis deſtituti, & emendicatis capillis aſperſi deformitas ec.* Hinc probe comatorum, invidentia ductus, quam maxime oſor fuit, unde *pulchros, & comatos* (ut ait idem Suetonius) *occipitio raſo deturpabat*. Hac de cauſa filium Paſtoris interfici iuſſit, *munditiis eius* (ut idem Seneca ait) *& cultioribus capillis offenſus* (Sen. *de Ira, 3. c. 19.*). Haec vultus Caligulae lineamenta, & capillorum modos quodammodo conſequi poſſumus ex hac anaglypha Achate, in qua coma ad cervicem in occipitio vergens adſcititia apparet. Ex nummis, & ex capitibus ſive marmoreis, ſive aeneis, huius Imperatoris, quae ſuperſunt, & praecipue in Muſeo Capitolino omnium praeſtantiſſima, compertum eſt, non adeo mentoſum fuiſſe, ut in hac gemma apparet.

TA-

Digitized by Google

TABULA LXV.

GERMANICUS CAESAR.

HAbemus imaginem GERMANICI CAESARIS in Sardonyche exſciſam ab EPITYNCHANO Scalptore praeſtantiſſimo, qui ea aetate vivebat, & in Caeſarum domo verſabatur; quam in lucem dedimus in Muſeo Florentino ex archetypo Stroziae Dactyliothecae (1). Noſter Gemmarius Opifex eam ſibi imitandam propoſuit; ſed eius vultum aetate paullo provectiore egregia manu expreſſit, exſcalpto Chalcedonio. Hunc Tiberius Romano imperio dignum Principem, Piſonis fraude, ſuſtulit; quum omnium votis expeteretur, ut ipſe regnaret. Egregia fuit forma, ac generoſo vultu, *viſuque & auditu iuxta venerabilis, qui quum magnitudinem & gravitatem ſummae fortunae retineret, invidiam, & arrogantiam effugerat;* ut ait Tacitus (2).

TABULA LXVI.

FEMINA IGNOTA.

FAtendum eſt, huiusmodi opus arte conſummatiſſima ab eximio Opifice anaglyphica ſculptura in Chalcedonio ſculptum eſſe. Si ſingula ſpectemus vultus lineamenta, oculorum pulchritudinem, crinium perelegantes plexus, colli & humeri concinnitatem,

y omnia

(1) Vide Vol. II. Tab. IX. num. I. & in Stoſchiano Opere Gemmar. cum Artif. nom. Tab. XXXII. pag. 42.
(2) Annal. Lib. II.

omnia peritiſſimi Artificis redolent ſtudium, ſolertiam, & ſcalpendi felicitatem. Numquam tamen quis fatebitur, eum exhibere voluiſſe Agrippinam Germanici, quae aliter in numis, & marmoribus antiquis repraeſentatur. Satius eſt vultum latere nos ignotae feminae ultro fateri, quam contra veritatem pugnare.

TABULA LXVII.

ANTONIA AUGUSTA.

OPtime reſpondet imago haec praecellenti opere e Chalcedonio exſciſa, antiquis numis, in quibus exhibetur vultus ANTONIAE AUGUSTAE, quem ex ipſis excepit diligentiſſimus Opifex. Convenit etiam cum eximia Gemma Mediceae Dactyliothecae, quam exhibuimus (1); quamvis in noſtra, aetate magis provecta ſpectetur. Equidem, ut teſtantur Hiſtorici, fuit modeſta, ſapiens, pudica, frugi, caſta, blanda; quae & dum viveret, & poſt obitum divinos honores conſecuta eſt.

TABULA LXVIII. LXIX.

CLAUDII ET MESSALINAE CAPITA.

QUI Smithianae Dactyliothecae Gemmarum Catalogum mihi exhibuit, cenſet optimo opificio in Sarda hac inſcalpta eſſe iugata capita CLAUDII CAESARIS & MESSALINAE; quae aliis expendenda relinquo.

(1) Vide Muſei Flor. Vol. I. Tab. IV. num. VI.

quo. Sequitur in altera Tabula LXIX. Feminae mihi ignotae imago; quae quum pectore partim nudo, partim amicto luxuriet, ſpecioſo titulo MESSALINAE multorum flagitiorum cupidiſſimae tribuitur; de quibus nihil mihi dicendum ſupereſt, & de impoſitis nominibus valde dubito.

TABULA LXX.

IMP. SER. SULPICIUS GALBA.

OPtimus Scalptor in hac imagine SER. SULPICII GALBAE Sardae incidenda eam ſibi, ni fallor, propoſuit quae exſtat in Florentino Muſeo (1), quae eſt eximiae magnitudinis, & operis exquiſitiſſimi. Cum ea probe concordat; niſi quod Medicea circa collum chlamyde, ſeu paludamento ornata conſpicitur; ſiquidem ob res ſtrenue in Africa, & in Germania geſtas triumphalia meruit ornamenta.

TABULA LXXI. LXXII.

M. OTHO CAESAR.

IMperatoris Caeſaris OTHONIS effigiem ita pingit Suetonius, quae huic imagini ex antiquis numis vel gemmis expreſſae probe reſpondet. *Fuiſſe traditur & modicae ſtaturae, & male pedatus, ſcambusque; munditiarum vero paene muliebrium, vulſo corpore, galericulo capiti propter vari-*

(1) Vol. I. Tab. VI. num. II. pag. 23. & 24.

varitatem capillorum adaptato & ita annexo, ut nemo dignoſceret: quin & faciem quotidie raſitare, & pane madido linere conſuetum; idque inſtituiſſe a prima lanugine, ne barbatus unquam eſſet. Caput nudum eſt, laurea corona minime revinctum; quemadmodum & in Gemma Medicea, & marmorea protome, atque etiam in numis occurrit.

In altera, quae ſequitur Tabula LXXII. idem Imperator affabre ſculptus eſt exſtanti opere in Chalcedonio.

TABULA LXXIII.

IMP. A. VITELLIUS.

HActenus complura monſtra, non homines, vidimus, quibus olim Romanum Imperium paruit, & vitiis obrutum eſt. En VITELLII effigies, quae probe cuſis numiſmatis reſpondet, ad quorum fidem a perito Scalptore Onychi bicolori inſcalpta cernitur. Eam ita deſcribit Suetonius in eius vita (1): *In eo enormis proceritas, facies rubida plerumque ex vinolentia; venter obeſus.*

TABULA LXXIV.

TITUS CAESAR VESPASIANUS.

AMor & deliciae generis humani fauſtis omnium adclamationibus appellatus eſt TITUS VESPASIA-

(1) Cap. 17.

SIANUS AUGUSTUS, cuius imago abſolutiſſima eſt, in Cyaneo lapide anaglypha caelatura egregie expreſſa, quae olim Cimelia Inclutae Suecorum Reginae ornavit. Egregia fuit forma, cui non minus auctoritatis quam gratiae fuit. Silentio minime praetereundum eſt elogium, quo eum ornat Suetonius in eius vita: (1) *Natura benevolentiſſimus fuit. In ceteris vero deſideriis animum hominum obſtinatiſſime tenuit, ne quem ſine ſpe dimitteret: quin & admonentibus domeſticis, quaſi plura polliceretur, quam praeſtare poſſet; non oportere, ait, quemquam a ſermone Principis triſtem diſcedere. Atque etiam recordatus quondam ſuper caenam, quod nihil cuiquam toto die praeſtitiſſet, memorabilem illam, meritoque laudatam vocem edidit:* AMICI, DIEM PERDIDI.

TABULA LXXV.
IULIA AUGUSTA.

CHalcedonio pereleganti opere, & anaglypha ſculptura caelata eſt imago IULIAE AUGUSTAE e Martia, Titi filiae, quae etiam cum praeſtantioribus numis a Vaillantio editis probe concordat. In veſtium & capillorum cultu perita Artificis manus perſpicue elucet. Carpentum ei decretum a Senatu Populoque Romano, & poſt eius obitum divinos honores, numiſmata teſtantur.

Z TA-

(1) Cap. 8.

TABULA LXXVI. LXXVII.

IMP. DOMITIANUS.

DOMITIANUM ita pingit Suetonius (1): *Statura fuit procera, vultu modeſtò, ruborisque pleno, grandibus oculis, verum acie hebetiore: praeterea pulcher ac decens maxime in iuventa -- poſtea calvitio quoque deformis*. In priore Gemma laurea redimitus; in altera vero ſine laurea peritiſſimo opificio ſculptus cernitur.

TABULA LXXVIII. LXXIX.

HADRIANUS AUGUSTUS.

FRequenter occurrit non ſolum in Gemmis, verum etiam in marmoribus ſculpta HADRIANI CAESARIS imago, qui claruit non ſolum litteris, & armis, ſed & egregiis artibus, tum picturae, tum ſculpturae atque architecturae. Primus Caeſarum aliquantulum prolixa cum barba occurrit, quam multis itineribus & peregrinationibus diſtentus nutrivit. In priore Gemma inſignis operis provectiorem aetatem praefert, in altera vero elegantiſſima minus provectam; laurea corona & paludamento in priore tantum conſpicuus occurrit.

TA-

(1) In eius Vita cap. 18.

TABULA LXXX.

SABINA AUGUSTA.

OPificii elegantia & pulchritudine eminet imago haec SABINAE AUGUSTAE, quae exhibetur adhuc vivens, matrimonio iunςta Hadriano Imperatori; nam caput Auguſtarum Feminarum more mitella, ſive anademate ornatum non habet, ſed apertum; ſecus vero in aliis ſculpturis, quum velato capite poſt obitum conſpicitur, ut in duabus eximiis protomis Muſei Florentini Tab. XII. & XIII. Voluminis I. quibus ornamentis divinitatis inſignibus, tanquam conſecrata, & inter Deos recepta manifeſte declaratur. Quamvis autem Scriptorum teſtimoniis non conſtet, eam poſt mortem in Dearum coetum relatam fuiſſe; tamen ex editis numismatis perſpicue colligimus, a Senatu Deam Divamque declaratam, ac divinis honoribus cumulatam fuiſſe. Teſtis eſt aquila, quae Auguſtorum animas ſideribus receptas monet, quae in eius numis occurrit, cum epigraphe DIVA. AVG. SABINA. CONSECRATIO. Neptis fuit Traiani, Matidiae filia, iunioris Matidiae ſoror, egregiis animis dotibus ornata, etſi vitiis quoque non caruerit. Oris maieſtas cum quadam ſeveritate & gravitate coniunςta probe cum eius imaginibus aere expreſſis convenit.

TA-

TABULA LXXXI. LXXXII. LXXXIII.

ANTINOUS HEROS.

QUemadmodum in Numiſmatum Auguſtorum collectionibus ANTINOUS cum Hadriano Imperatore coniungitur, quia eius comes fuit, itinerum ſocius, & maximo amore dilectus; ita etiam in Gemmarum ſyntagmate, & Dactyliothecis opulentioribus, ab eodem Caeſare non ſeiungitur hic adoleſcens, eius delicium; qui ſe pro eius ſalute devovit, & poſt mortem divinos honores toto fere orbe conſecutus eſt. Hinc *Heros* adpellatus; quod nomen non ſolum in editis numiſmatis maximae magnitudinis, quae e regiis Cimeliis Muſei Florentini evulgavimus, legitur, verum etiam in Gemmis, ut in hac noſtra, quae Tab. LXXXI. exhibetur, in qua opificio pulcherrimo pereleganter inſcalptus eſt; quod perhonorificum vocabulum diverſimode ſcriptum eſt; nimirum ΗΡΩϹ. ut in hac Gemma; modo ΗΡΟϹ. modo ΗΡΩΟϹ. modo ΗΡΟΟϹ. Heroum nomine eos Antiqui donabant, qui eximium aliquod beneficium mortalibus praeſtitiſſent, vel rerum geſtarum gloria ſupra mortales omnes praecelluiſſent. Verum Antinous non ſolum Heros, verum etiam *Deus* adpellatus eſt, & cum Diis thronum ei adſignatum, tributos Sacerdotes, Prophetas, dedicata templa, aras, facta ſacrificia, inſtituta in eius honorem certamina, adtributa oracula, feſta, ſtatuas, omnibus denique honoribus cultum tum numiſmata, tum ſcripta marmora tota Grecia ei conſecrata luculenter teſtantur. Idem etiam

etiam ut ſupra Heroas omnes opinione divinitatis, & maieſtatis honore celebraretur, coleretur que, tum Bacchi, tum Mercurii ſpecie atque habitu effictus eſt; quod praeſertim Smyrnenſes, & Adramytteni fecerunt. Tarſenſes eum tanquam novum Apollinem Pythium coluere.

Praecipua celebritate, & divinorum honorum in eum conlatione omnes Aſiae regiones ſuperavit Aegyptus, quae eum Nilo, & Geniis Socium, eiusdemque throni conſortem decrevit, & conſecravit; quin etiam, quum eius aquis demerſus interiiſſet, aequali cultu, ut prona in Hadrianum adulatione praecellerent, exornarunt. Hinc ſingularis, atque mirabilis mihi videtur eius imago adlata in Tabula LXXXII. quae eum udis capillis, veluti Nili aquis emerſum, exhibet; adiecta loto, ſive trifolio Nilotico, veluti eius conſecrationis ſymbolo; qui flos ex aquis Nili adſurgit, ut perſpicue videre eſt in inſigni omniumque maximo Lithoſtroti Praeneſtini Delubri ſegmento, quod in meo Muſeo adſervatur, a me prolatum in Par. III. Inſcriptionum antiquarum, quae in Etruriae Urbibus exſtant: quo etiam flore ornata Deorum Aegyptiorum Iſidis, Harpocratis, Anubidis, Conopi, ceterorumque capita paſſim in antiquis ſculpturis, atque etiam in numis ſpectantur; de quo non pauca ex penitioribus eruditae Vetuſtatis adytis nuper protulit Vir Celeberrimus multorum egregiorum operum parens Iulius Carolus Schlaegerus, Philologus Helmaeſtadienſis, mihi amiciſſimus, in Commentatione de Numo Hadriani plumbeo, & Gemma Iſiaca &c. Recedit, fateor, haec Antinoi effigies ab aliis eius imaginibus, quae iam ex eius ſignis marmoreis, numis, & gemmis depromtae innotuerunt;

tamen, ut non ſine ratione ſuſpicer in hac pereximia Gemma ANTINOUM tanquam Dei Nili Genium ſculptum eſſe, ille ipſe loti flos mihi ſuadet; quod tamen iudicium ex his coniecturis depromtum, doctorum hominum calculo lubens ſubmitto.

De altera ANTINOI imagine pulcherrimo opificio expreſſa, quae in Tabula LXXXIII. producta eſt, nullus eſt ambigendi locus; nam oris ac vultus lineamenta mirifice conveniunt, ac probe reſpondent omnium inſigni atque incomparabili marmoreae eius Protomae, quae Eruditorum omnium ſtupore & admiratione commendatur, atque inter rariora regii Florentini Cimeliarchii cenſetur. Praeter chlamydem, qua tum Dii, tum Heroes decorantur, in hac Gemma elegantiſſima haſtam tenet, quae inſigne eſt divinitatis; & notum eſt, pro ipſis Diis haſtas cultas, unguentiſque perfuſas, maximo in honore apud Antiquos fuiſſe: de quo cultu alibi diſſeruimus.

Quum perrara ſint, & maximi pretii numiſmata, quae ANTINOUM Hadriani Caeſaris delicium praeferunt, ab Aſiae Civitatibus percuſſa, quae eum immaturo inopinatoque fato functum veluti Heroam divinis honoribus adfecerunt; nil mirum ſi Scalptores, qui floruerunt, & adhuc florent, in eius imagine exhibenda ſummis ingenii & artis viribus deſudarint. Nuper Felix Bernabeus Florentinus, egregius Scalptor, in parva Gemma eiusdem ANTINOI imagine pectore tenus ſculpta, totam in ea venuſtatem admirandumque opificium incluſit, quo ſummis laudibus celebratur rariſſima ac perinſignis marmorea protome ANTINOI, quam Roma Florentiam transvehendam iuſſit Sereniſſimus Cardinalis Leopoldus Medices, qui morae impatiens ad quar-

tum

tum uſque extra Romanam portam lapidem, aurato curru ſex equis vecto, obviam proceſſit, apertaque capſa diu eam contemplatus eſt, & in curru ſuo ad regium Muſeum ſuum perducendam, atque in eo tanquam artis miraculum ſtatuendam praecepit. Si mihi opes eſſent, id unum curarem, ut praeſtantes Caelatores Gemmarii vel opere anaglypho vel diaglypho in lectiſſimis ac pulcherrimis Gemmis tum Caeſarum, Auguſtarumque, tum etiam Heroum & inluſtrium Virorum imagines vel ex protomis, vel ex Statuis omnium probatiſſimis praeſtantium Graecorum mihi referrent tum imitatione, tum elegantia conſummatiſſimas.

Tres heic habemus ANTINOI imagines, quas mihi ignoti Artifices eleganti opere Gemmis inſculpſerunt.

TABULA LXXXIV. LXXXV.

ANTONIUS PIUS ET FAUSTINA.

SPecie ANTONINI PII & FAUSTINAE, potius coniugum nobis incognitorum par ſculptum exſtanti opere Chalcedonio mihi videtur. Opus ipſum & ſpectatu, & multa commendatione profecto dignum adparet; vultusque eximium decus & dignitatem praeſeferunt.

In altera quae ſequitur Tabula LXXXV. miro praecellentique opificio Matrona ſculpta ſpectatur, forma conſpicua, neque erit abſurdum coniicere, in ea quid regium & nobile elucere; & ſi oris lineamenta, capillorum, & veſtium cultus accurate obſerventur, ad vivum expreſſam Principem feminam dicemus, non vero aliquam ex Auguſtis mulieribus, quibus haec ornamenta non conveniunt.

TABU-

TABULA LXXXVI.

M. AURELIUS CAESAR.

BEllo inſignis, litteris clarus, & eloquentia conſpicuus fuit M. AURELIUS, cuius imago eximio opere Helitropio inſcalpta heic cernitur. Videtur tamen vultu gracili, & ſicciore, promiſſaque & convoluta barba, quid praeferre, quod ab eius marmoreo vultu, & imaginibus in numis expreſſis non parum recedit; tamen probabile eſt, Scalptorem eum ſibi propoſuiſſe, qualis fuit aetate in ſenium vergente.

TABULA LXXXVII. LXXXVIII.

FAUSTINA IUNIOR.

PRimum occurrit FAUSTINAE iunioris imago egregio exquiſitoque artificio Sardae inſcalpta, quae cum antiquis imaginibus probe concordat. Abhorret vero ab eius icone altera Gemma, quae imaginem non eiusdem Auguſtae feminae, ſed effigiem alicuius mulieris aetatis nobis proximae egregia arte exprimit, quam aliis indicandam relinquo.

TABULA LXXXIX.

L. AELIUS VERUS CAESAR.

ROmani orbis imperio dignus Hadriano Imperatori viſus eſt L. AELIUS VERUS, antea L. Ceionius Commodus adpellatus, quem in Aeliam familiam

liam adſcitum adoptavit, ſibique propter maiorum ſuorum gloriam, eiusque praeclara ſtudia ac merita, ſucceſſorem delegit. Verum nondum peracto anno poſt adoptionem, quod valetudine laboraret, celeri fato occubuit. Ex antiquis exemplis, & facile ex ectypo Mediceae Gemmae, quam in lucem protuli (1), ab optimo Artifice haec Gemma inſcalpta eſt.

TABULA XC.

M. AUR. COMMODUS.

PUtant aliqui in hac Gemma, nimirum Iaſpide rubro, inſcalptum caput COMMODI Imperatoris; ſed provectiorem aetatem tam perſpicue oſtendit (ni tamen in delineanda Pictor erraverit), ut de ea non parum dubitem. Siquidem Commodus quatuor menſibus ſupra triceſimum aetatis annum ab athleta, a quo exercebatur, ſtrangulatus interiit. Pulchram & virilem faciem praetulit, capillos flavos, & criſpos, quos ſemper fucavit, & auri ramentis ſplendentes fecit, aduſta ſibi coma & barba, tonſoris timore. Lemniſcis pendentibus laureatum habet caput. In numis occurrit Herculis ſpecie, capite operto leoninis exuviis & rictu, cum epigraphe: Hercvli Commodiano (2).

(1) Muſei Flor. Vol. I. Tab. XIII. num. I. quam vide.
(2) Vide Vaillantii Numiſmata praeſtantiora.

TABULA XCI.

CRISPINA AUGUSTA.

TRibuitur haec imago, quam praefert Sarda bicolor, CRISPINAE AUGUSTAE, quae in ea ſculpta exſtanti opere creditur. Id vero non tam facile adfirmari poteſt; nam vultus integer eſt, quod ſi eſſet obliquus, cum numis conferri poſſet.

TABULA XCII. XCIII.

DIDIUS IULIANUS IMP.

ELegantiſſima eximii Scalptoris manu anaglypha ſculptura Chalcedonio effictus cernitur DIDIUS IULIANUS AUGUSTUS, capite laureato, militaribus armis, & paludamento inſignis. In numis aetate provectior adparet; vixit autem annis ſex ſupra quinquaginta; imperavitque duobus circiter menſibus; ita vero expreſſus cernitur in ſequenti Tabula, Sardae perita manu inſcalptus, in qua ſquamata lorica amictus ſpectatur.

TABULA XCIV.

SEPTIMII SEVERI AUG. FAMILIA.

MInimo in lapillo inſcalpta ſpectanda ſunt quatuor capita invicem iugata SEPTIMII SEVERI & IULIAE AUGUSTAE eius coniugis laevorſum; dextrorſum vero filiorum eius ANTONINI CARACALLAE & GETAE eius

eius fratris. Peritiſſimi Opificis cum elegantia certat labor, qui minimo in ſpatio tam belle eorum imagines exhibuit.

TABULA XCV.

IMP. M. AURELIUS BASSIANUS ANTONINUS.

SAevitia & crudelitate Imperatores omnes ſuperavit ANTONINUS cognomento CARACALLA, cuius imago truculenta, horrida feritate plena, ſpectanda exhibetur, Chalcedonio egregio opere exſcalpta. Novum ornamentum adiecit mihi ignotum ingenioſus Scalptor, circa pendentis chlamydis oram.

TABULA XCVI.

P. SEPTIMIUS GETA CAESAR.

GETAM omnibus gratum, fratrem ſuum, in ſinu matris occidit immaniſſimus Antoninus Caracalla, nomenque eius ex antiquis marmoribus eradendum, atque imagines evertendas praecepit. Sola numismata, protomae quoque marmoreae omnium tamen rariſſimae, & gemmae antiqui operis eius effigiem blanda humanitate nitentem nobis ſervarunt. In hoc Chalcedonio anaglyphica ſculptura ab optimo Artifice ita exhibetur, quaſi Herculem referat, vel Bacchum, eius tutelares Deos; quos ſculptos cernimus in eius numo inter rariores adſcribendo, cum epigraghe: DII PATRII.

TA-

TABULA XCVII.

ELAGABALUS AUG. cum IULIA SOAEMIA.

NUlla in lapillis pretioſis inſculpta imago occurrit, quae ſive luxus, ſive lucri cauſa, vel imperitorum quorumdam hominum dexteritate, nomen, & plerumque ſpecioſum, ac celebre, non acceperit. Chalcedonio exſcalpta a nonnullis creduntur heic capita M. Aurelii Antonini ELAGABALI, & matris eius IULIAE SOAEMIAE, quae cum eo Senatum ingreſſa, Conſulum ſubſellia occupavit. Verum quid ſibi vult arcus pone ELAGABALI imaginem? Neſcio quibus de cauſis ei tribui poſſit; ni dicamus, Scalptorem ex ingenio voluiſſe eum Apollinis, qui idem ac Sol eſt, matrem vero Dianae, ſeu Lunae ſpecie deſignare; quum ſciret eum Solis ſimulacrum, e Syria advectum, Romae in templo collocaſſe, ſeque eius ſacerdotem feciſſe; quapropter in numis *Sacerdos Dei Solis Elagabali* nuncupatur; & in eo perraro numo, in quo ipſe togatus ad aram ignitam ſacrificat, inſcribitur: INVICTVS SACERDOS AVG. Haec utcumque ſe habeant, ſpectanda eſt Gemmarii Opificis peritia, qui huiusmodi imagines tam concinne & eleganter expreſſit; quamquam Hiſtoricae veritatis parum ſtudioſus fuerit.

TA-

TABULA XCVIII.

PAULINA AUGUSTA.

SI haec imago viridi pretioſo lapillo exſtanti opere pereleganti exſcalpta, cum editis praeſtantioribus numis conferatur, minime haeſitabimus, putantes referre PAULINAM AUGUSTAM, Maximini Imperatoris uxorem, quam fato functam divinis honoribus conſecravit; quapropter capite velato, Dearum more, exhibetur. Probe cum numis concordat, e quibus peraccurate excepta eſt.

TABULA XCIX.

IOANNES BALEONIUS.

QUamvis ob percelebre nomen eximii Scalptoris Io. a Castro Bononiensi multum pretii, dignitatis, raritatisque tribuant periti veterum elegantiarum aeſtimatores huic & ſequenti operi, quorum auctor fuit ea de re multis laudibus a Vaſario commendatus; tamen ſi ipſae Gemmae ſpectentur, antiquorum operum gloriam ac praeſtantiam fatendum eſt non ſolum referre, verum etiam aequare. Quantum decoris, gravitatis dignitatiſque praeferat haec incluti BALEONII imago eminenti ſculptura e Chalcedonio exſciſa, nemo eſt aequus iudex atque huiusmodi raritatum peritus, qui bene non videat. De eius geſtis, quae ex Hiſtoricis monumentis explorata ſunt, nihil dico. Vides quanta in vultu, oculis, fronte, toto capite, pectore,

& veſtibus fulgeat peritiſſimi Opificis ſedulitas, labor, ſtudium, diligentia; ut quaſi voce & ſpiritu praeditam cenſeas mutam imaginem, qua nil pulchrius, nil elegantius, atque ad oris ſimilitudinem & veritatem propius nihil effingi potuit. Pro ſumma laude ſolum Ioannis nomen indicaſſe ſufficiat.

TABULA C.

MARGARITA PRINCEPS FARNESIA.

SEd quibus laudibus nunc celebranda erit eiusdem praeſtantiſſimi Caelatoris virtus ac praeſtantia, qui inter Scalptores, veluti alter divinus Bonarrotius inter Statuarios, inſignis cenſendus eſt, dum opere laborioſiore, plenoque maximis difficultatibus, anaglyptica caelatura Chalcedonio quaſi viventem & loquentem exhibuit MARGARITAM FARNESIAM, Principem eximiis animi ac corporis dotibus praeclariſſimam? Hanc Caeſar Carolus V. eius parens connubio iunxit Neapoli cum Alexandro Medice, quem ad Florentinae Reipublicae regimen evexit. Mox vero, Alexandro e vivis erepto, cum Octavio Farneſio matrimonio copulavit; quae ſecum e Mediceo Theſauro quidquid pretioſum, praeſertim ex lapillis & gemmis erat, in eam domum transvexit. In regendis in Belgio populis, eius prudentiam, humanitatem, pietatemque ſingularem commendat V. C. Muratorius (1).

In hac

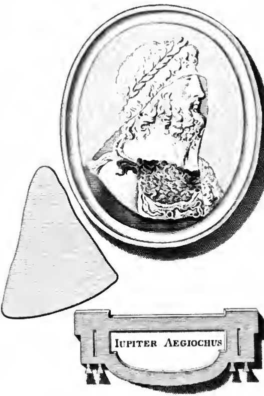
(1) Annal. Ital. Tom. X. pag. 440.

Digitized by Google

In hac igitur admirandi operis Gemma eam vides in ipſo iuventae flore egregia forma radiantem ; omnibus formoſi vultus lineamentis diligenti opificio ita exſcalptis, ut paene loquentem ac ſpirantem dicas. Capilli pluribus perelegantibus nexibus caput ambiunt & coronant; quibus nil pulchrius, nil emendatius effingi potuit. Circa collum veſtes, Hiſpanico cultu, itemque circa pectus, & brachia, circumeuntibus unionibus faberrime inſculptae, laudatiſſimae Principis aequant decus, & maieſtatem. Plus opificii, ſtudii, aerumnarumque video in ſolo capite huius eximiae feminae, quam in pluribus iam editis ex his Cimeliis, quas propoſuimus, Gemmis.

Digitized by Google

I

B. R. Bradelon sc.

Digitized by Google

II

B. Bella Brustolon inc.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

IV

Digitized by Google

V

FEMINA
ad Aram Ignitam

Digitized by Google

VI

CUPIDO
Concha per Mare vectus

Digitized by Google

VII

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VIII

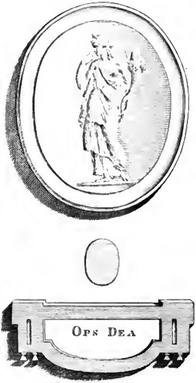
Digitized by Google

IX

Digitized by Google

X

Digitized by Google

XI

TERMINALIA

Digitized by Google

XII

Digitized by Google

XIII

Digitized by Google

Digitized by Google

XIV

Digitized by Google

XV

FAUNUS

Digitized by Google

XVI

Digitized by Google

Digitized by Google

XVII

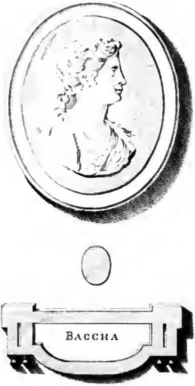
Digitized by Google

XVIII

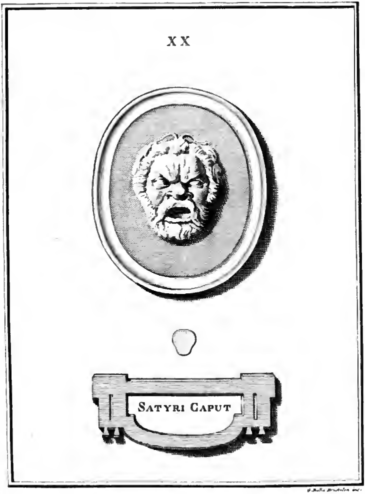

Digitized by Google

XIX

Digitized by Google

Digitized by Google

XXI

Digitized by Google

XXII

Digitized by Google

XXIII

Digitized by Google

XXIV

Digitized by Google

Digitized by Google

XXV

XXVI

XXVII

Digitized by Google

Digitized by Google

XXVIII

Digitized by Google

XXIX

Digitized by Google

Digitized by Google

XXX

Digitized by Google

XXXI

Digitized by Google

Digitized by Google

XXXII

Digitized by Google

Digitized by Google

XXXIII

Bigarius

Digitized by Google

Digitized by Google

XXXIV

G. Batta Brustolon inc.

Digitized by Google

XXXV

Digitized by Google

XXXVI

Digitized by Google

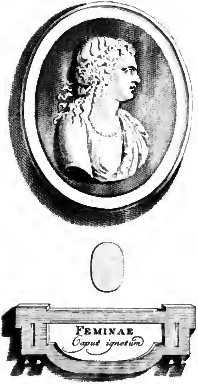
Digitized by Google

G. Batta Bruſtolon inci

Digitized by Google

XXXVIII

Digitized by Google

XXXIX

Digitized by Google

XL

Digitized by Google

XLI

Digitized by Google

XLII

Digitized by Google

XLIII

Digitized by Google

XLIV

Digitized by Google

XLV

Digitized by Google

Digitized by Google

XLVI

Digitized by Google

Digitized by Google

XLVII

Digitized by Google

XLVIII

G. B. Bruſtolon inc.

Digitized by Google

XLIX

L
ALEXANDER
Macedonum Rex

Digitized by Google

LI

Digitized by Google

LII

Digitized by Google

LIII

Digitized by Google

Digitized by Google

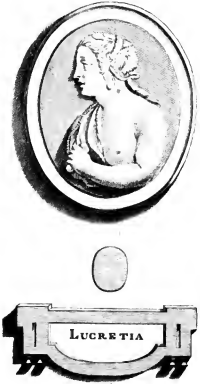
LIV

Digitized by Google

Digitized by Google

LV

Lucretia

Digitized by Google

LVI

G. Batta Brustolon inc.

Digitized by Google

LVII

Digitized by Google

LVIII

Digitized by Google

LIX

Digitized by Google

LX

FEMINA IGNOTA

Digitized by Google

LXI

Digitized by Google

Digitized by Google

LXII

Digitized by Google

Digitized by Google

LXIII

Digitized by Google

Digitized by Google

LXIV

Digitized by Google

LXV

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

LXVII

Digitized by Google

LXVIII

Digitized by Google

Digitized by Google

LXIX

LXX

Digitized by Google

Digitized by Google

LXXI

Digitized by Google

Digitized by Google

LXXII

Digitized by Google

LXXIV

Digitized by Google

LXXV

Digitized by Google

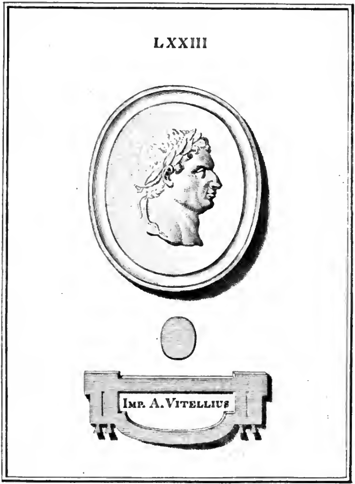
LXXVI

Digitized by Google

LXXVII

Digitized by Google

Digitized by Google

LXXVIII

Digitized by Google

LXXIX

Digitized by Google

Digitized by Google

LXXX

Digitized by Google

LXXXI

Digitized by Google

LXXXII

Digitized by Google

LXXXIII

Digitized by Google

LXXXIV

Digitized by Google

LXXXV

Digitized by Google

Digitized by Google

LXXXVI

Digitized by Google

LXXXVII

Digitized by Google

Digitized by Google

LXXXVIII

Digitized by Google

Digitized by Google

LXXXIX

Digitized by Google

XC

Digitized by Google

XCI

Digitized by Google

XCII

Digitized by Google

Digitized by Google

XCIII

Digitized by Google

XCIV

Digitized by Google

XCV

XCVI

Digitized by Google

Digitized by Google

XCVII

Digitized by Google

XCVIII

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

C

[illegible] inc.

Digitized by Google

Digitized by Google

00 5656989

Digitized by Google